

Vihreät
De Gröna

Hyvä elämä maapallon rajoissa

- Vihreiden puolueohjelma

Ohjelma on hyväksytty puoluekokouksessa 24.5.2026.

Ohjelma korvaa vuonna 2022 hyväksytyn poliittisen ohjelman.

Sisällysluettelo

Tehdään se muutos, jonka haluamme nähdä.....	4
1 Yhden pallon politiikkaa - torjutaan ilmastokriisi ja luontokato.....	5
Pysäytetään ilmaston kuumeneminen.....	6
Viedään vihreä energiamurros maaliin.....	6
Nostetaan hiilinielut kestäväälle tasolle.....	6
Vapautetaan liikenne fossiiliriippuvuudesta.....	7
Turvataan luonnon monimuotoisuus.....	8
Varmistetaan riittävä luonnonsuojelun taso.....	8
Pysäytetään metsä- ja suoluonnon heikkeneminen.....	8
Turvataan puhtaat vesistöt ja vesiluonto.....	8
Edistetään kaupunkiluonnon monimuotoisuutta.....	9
Lasketaan luonnonvarojen kulutus kestäväälle tasolle.....	9
Vähennetään neitseellisten luonnonvarojen kulutusta.....	10
Edistetään kiertotaloutta.....	10
Luodaan kaivostoiminnalle tiukat reunaehdot.....	10
Tehdään maataloudesta kestäväää.....	11
Vahvistetaan ympäristön ääntä päätöksenteossa.....	11
Vahvistetaan ilmaston ja luonnon huomioimista sääntelyssä.....	11
Parannetaan eläinten oikeuksia.....	12
Vahvistetaan eläinten oikeusasemaa.....	12
Vähennetään eläinten kärsimystä.....	13
2 Vihreä hyvinvointivaltio - torjutaan köyhyyttä ja varmistetaan laadukkaat palvelut.....	13
Vähennetään köyhyyttä ja parannetaan sosiaaliturvaa.....	14
Edetään kohti perustuloa.....	14
Uudistetaan sosiaaliturvan rakenteita.....	15
Torjutaan köyhyyttä ja puretaan kannustinloukkuja.....	15
Huolehditään vanhuuden toimeentulosta ja eläkejärjestelmän kestävydestä.....	16
Turvataan laadukkaat sosiaali- ja terveystalvet jokaiselle.....	16

Panostetaan perustason palveluihin.....	16
Parempia palveluja ihmisten ehdoilla.....	17
Mielenterveys kuntoon.....	18
Inhimillistä päihdepolitiikkaa.....	18
Tuetaan liikunnallista elämäntapaa lapsista ikäihmisiin.....	19
Ehkäistään syrjäytymistä.....	19
Vahvistetaan vammaisten ihmisten ihmisoikeuksia.....	20
Panostetaan lapsiin, nuoriin ja perheisiin.....	20
Vahvistetaan lasten, nuorten ja perheiden tukea ja mahdollisuuksia.....	20
Vahvistetaan lasten oikeuksia.....	21
Tuetaan lapsitoiveiden toteuttamista.....	21
Parannetaan perheiden sosiaaliturvaa ja perhevapaita.....	21
3 Taloudesta työkalu - vahvistetaan työllisyyttä ja yrittäjyyttä ja laitetaan saastuttaja maksamaan.....	22
Siirrytään vakaaseen kohtuutalouteen.....	23
Otetaan ensiaskeleita kohti kohtuutaloutta.....	23
Vahvistetaan julkista taloutta laaja-alaisesti.....	24
Taitetaan velkaantumista ja huomioidaan suhdanteet.....	24
Uudistetaan elinkeinorakennetta ja kannustetaan yrittäjyyteen kestävästi.....	24
Luodaan puitteet reilulle markkinataloudelle.....	25
Tuetaan pien- ja mikroyrityksiä, yksinyrittäjiä ja itsensä työllistäjiä.....	25
Toteutetaan vihreä verouudistus.....	26
Verotetaan haittoja ja uudistetaan veropohjaa.....	26
Tasataan varallisuutta.....	26
Varmistetaan reilut ja sujuvat työmarkkinat.....	27
Uudistetaan työmarkkinoita.....	27
Tasapainotetaan valtaa työmarkkinoilla.....	28
Varmistetaan mielekäs ja hyvä työelämä kaikille.....	29
Tuodaan joustoa työntekoon.....	29
Parannetaan työssäjaksamista.....	29
4 Ihmisoikeudet, oikeusvaltio ja feminismi jokaisen turvana – kitketään syrjintä ja puolustetaan demokratiaa.....	30
Edistetään tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja ihmisten vapautta olla oma itsensä.....	30
Turvataan vähemmistöjen oikeudet.....	31
Asetetaan katsomukset yhdenvertaiseen asemaan ja vahvistetaan uskonnonvapautta ja uskonrauhaa.....	31
Edistetään sukupuolten tasa-arvoa.....	32
Vahvistetaan jokaisen oikeutta määrätä kehostaan ja sukupuolestaan.....	32
Edistetään sukupuolten välistä tasa-arvoa.....	33
Ehkäistään lähisuhdeväkivaltaa ja suojellaan uhreja.....	33
Vahvistetaan oikeusvaltiota, demokratiaa ja arjen turvallisuutta.....	34
Turvataan oikeusvaltio ja parannetaan lainvalmistelua.....	34
Lisätään ihmisten osallistumista ja parannetaan kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä.....	35
Kehitetään vaali- ja puoluejärjestelmää.....	36
Parannetaan arjen turvallisuutta.....	36

5	Sivistys on yhteiskunnan sydän - panostetaan koulutukseen, tieteeseen ja kulttuuriin.	36
	Turvataan jokaiselle hyvä koulupolku.....	37
	Parannetaan koulutuksen rahoitusta ja alan palkkausta.....	37
	Tuetaan lasten ja nuorten koulutuspolkua.....	38
	Kehitetään toisen asteen opintoja.....	38
	Nostetaan koulutusastetta ja vahvistetaan koulutuksen laatua.....	39
	Nostetaan koulutusastetta.....	39
	Uudistetaan jatkuvan oppimisen rakenteet.....	39
	Tehdään Suomesta vapaan tieteen ja tutkimuksen vetovoimainen keskus.....	40
	Vahvistetaan vapaata tiedettä.....	40
	Tehdään tutkijan urapolusta houkutteleva.....	40
	Investoidaan rohkeasti kulttuuriin.....	41
	Parannetaan kulttuurin rahoitusta ja toimintaedellytyksiä.....	41
	Hyödynnetään uutta teknologiaa demokraattisesti, turvallisesti ja kestävästi.....	42
	Hyödynnetään teknologian mahdollisuudet.....	42
	Hallitaan uuden teknologian riskejä.....	43
6	Kestävä väestökehitys – hyvää elämää kaikille kaikkialla Suomessa.....	44
	Toteutetaan kestävää alue- ja kaupunkipolitiikkaa.....	45
	Hyödynnetään alueiden vahvuuksia ja turvataan palvelut.....	45
	Rakennetaan ekologisesti ja sosiaalisesti kestäviä kaupunkeja.....	45
	Rakennetaan kansainvälistä Suomea oikeudenmukaisella maahanmuuttopolitiikalla.	46
	Sujuvoitetaan maahanmuuttoa ja juurtumista Suomeen.....	46
	Toimitaan aktiivisesti rasismien vähentämiseksi.....	47
	Edistetään kotoutumista, kielen oppimista ja työllistymistä.....	47
	Rakennetaan toimiva ja inhimillinen turvapaikkajärjestelmä.....	48
7	Maailmanpolitiikka kriisissä - puolustetaan rauhaa ja ihmisoikeuksia.....	48
	Puolustetaan ihmisoikeuksia ja sääntöpohjaista maailmaa.....	49
	Palautetaan usko kansainvälisiin sääntöihin.....	49
	Rajoitetaan vaarallisia aseita.....	50
	Edistetään globaalia oikeudenmukaisuutta.....	51
	Tehdään vihreä siirtymä reilusti.....	51
	Tuetaan maailman köyhimpiä ja heikoimmassa asemassa olevia.....	52
	Rakennetaan vahvaa Eurooppaa.....	52
	Lisätään EU-kansalaisten oikeuksia ja demokratiaa.....	53
	Vahvistetaan EU:n taloutta ja turvallisuutta.....	53
	Tuetaan Ukrainaa puolustuksessa ja jälleenrakennuksessa.....	54
	Huolehditään oikeudenmukaisesta rauhasta ja kukoistavasta tulevaisuudesta.....	54
	Turvataan Suomen puolustuskyky ja huoltovarmuus.....	54
	Panostetaan eurooppalaiseen puolustukseen.....	54
	Uudistetaan asevelvollisuutta.....	55
	Rakennetaan tulevaisuudenkestävää huoltovarmuutta.....	55
	Torjutaan hybridivaikuttamista ja parannetaan digitaalista turvallisuutta.....	56

Tehdään se muutos, jonka haluamme nähdä

Vihreät haluaa rakentaa sekä ekologisesti että sosiaalisesti oikeudenmukaisen tulevaisuuden. Rakennamme yhteiskuntaa, joka on välittävä, turvallinen, yhteisöllinen ja oikeudenmukainen – yhteiskuntaa, joka tarjoaa riittävät turvaverkot sekä mahdollisuuden toteuttaa itseään ja tavoitella hyvää elämää omien valintojen mukaisesti. Tavoitteenamme on yhteiskunta, joka luo ja jakaa hyvinvointia, kannustaa luomaan uutta, ahkeromaan ja yrittämään luonnon ja ilmaston kestävässä rajoissa. Vihreässä Suomessa sivistys ja kulttuuri ovat itsessään tärkeitä.

Maailman tila on vakava. Ilmastokriisin torjuminen on liian hidasta, ja luonto köyhtyy kiihtyvään tahtiin. Luonnonvaroja kulutetaan nopeammin kuin ne uusiutuvat, eikä ihmisten elämä mahdu planeetan kantokyvyn rajoihin.

Varallisuus ja valta keskittyvät kiihtyvään tahtiin harvojen käsiin, voimapolitiikka jyrää sääntöpohjaisen yhteistyön, ja yhteiskuntien sisäiset jakolinjat ovat syventyneet. Kaikki nämä ilmiöt näkyvät myös Suomessa.

Tulevaisuus ei kuitenkaan ole vailla toivoa. Maailma ei muutu, vaan sitä muutetaan. Voimme itse tehdä maailmasta paremman. Vihreän politiikan tavoitteena on hyvä tulevaisuus kaikille: ihmisille, eläimille, Suomelle, maailmalle, luonnolle.

Uskomme edistykseen ja sivistykseen. Puolustamme ihmisoikeuksia, demokratiaa ja vapautta. Rakennamme tasa-arvoista ja yhdenvertaista maailmaa. Tiedämme, että talous voi olla kestävä vain, kun se toimii planeetan kantokyvyn rajoissa ja kun yhdessä luotu vauraus jaetaan oikeudenmukaisesti.

Tämä ohjelma on laadittu yhdessä vihreänä liikkeenä, ja se linjaa Vihreiden keskeisimmät tavoitteet paikallistasolta globaaliin toimintaan asti. Suomalaisena puolueena suurin osa ohjelman sisällöstä keskittyy kansalliseen tai EU-tason politiikkaan.

Vihreiden tärkeimmät tavoitteet ovat:

1. Ilmastokriisin ratkaiseminen ja luonnon köyhtymisen pysäyttäminen
2. Hyvinvointivaltion päivittäminen tälle vuosisadalle
3. Suomen talouden kestävä uudistaminen
4. Ihmisoikeuksien, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen sekä oikeusvaltion vahvistaminen
5. Koulutuksen ja sivistyksen puolustaminen ja tutkimuksen ja teknologian kestävä hyödyntäminen
6. Oikeudenmukainen alueellinen kehitys ja reilu maahanmuutto
7. Rauhan, vakauden ja demokratian turvaaminen Suomessa, Euroopassa ja maailmalla

1 Yhden pallon politiikkaa - torjutaan ilmastokriisi ja luontokato

Ilmastokriisi, luontokato, saastuminen ja muut ympäristökriisit ovat aikamme vakavimpia maailmanlaajuisia uhkia. Vakaa ilmasto, toimivat ekosysteemit ja luonnon monimuotoisuus ovat inhimillisen hyvinvoinnin perusta, ja luonnolla on myös itseisarvo. Ihmisen toiminnan on palattava planeetan rajoihin.

Vihreät vaatii toimia ympäristökriisien pysäyttämiseksi kaikilla yhteiskunnan tasoilla. Ympäristölle haitallista toimintaa on rajoitettava, ja saastuttajan on vastattava aiheuttamistaan kustannuksista. Jos jotain ei voida tehdä kestävästi, ei sitä tulisi tehdä lainkaan.

Ympäristöongelmia ratkaisemalla voidaan edistää myös terveyttä, hyvinvointia ja taloutta. Kestävät liikkumis- ja ruokailutavat ja vihreät elinympäristöt lisäävät hyvinvointia, ja ilmastoratkaisut voivat luoda taloudellisia mahdollisuuksia. Fossiilienergiasta luopuminen vahvistaa omavaraisuutta ja huoltovarmuutta. Kaikki toimet eivät ole taloudellisesti kannattavia lyhyellä aikavälillä, mutta tämä ei ole syy jättää niitä tekemättä. Ne ovat välttämätöntä elinkelpoisen tulevaisuuden turvaamiseksi.

Euroopan unionilla on keskeinen rooli ilmasto- ja luontopolitiikassa. Tehokas sääntely ja markkinapohjaiset ohjauskeinot vähentävät ympäristöhaittoja sekä EU:ssa että sen ulkopuolella. Suomen tulee edistää EU:ssa ja kansainvälisesti vahvaa ja vaikuttavaa ympäristöpolitiikkaa.

Suomi kuuluu maailman eniten luonnonvaroja kuluttaviin ja ympäristöä kuormittaviin maihin asukasmäärään suhteutettuna, ja siksi Suomen on kannettava erityistä vastuuta ympäristökriisien pysäyttämisestä.

Vihreät edistää ylikulutuksen lopettamista, kulutustottumuksien kohtuullistamista ja kiertotaloutta. Metsiä on käytettävä kestävämmiin, jotta luonnon monimuotoisuus ja hiilinielut voidaan turvata. Vihreät haluaa vauhdittaa maatalouden kestävyysmurrosta ja vapauttaa liikenteen fossiiliriippuvuudesta. Kaivostoiminnalle asettaisimme tiukat rajat ympäristöhaittojen estämiseksi. Energiantuotannon ja teollisuuden päästövähennyksiä on entisestään kiihdytettävä, jotta siirrymme fossiilittomaan energiajärjestelmään.

Vihreille eläimillä on ihmisistä riippumaton itseisarvo, ja yhteiskunnalla on moraalinen velvoite turvata eläinten hyvinvointi. Haluamme lopettaa eläinten kaltoinkohtelun ja teollisen eläintuotannon. Lainsäädännön tulee perustua ajantasaiseen tutkimustietoon eläinten tarpeista. Eläimille pitää turvata hyvä kohtelu sekä mahdollisuus hyvinvoinnille tärkeään lajinomaiseen käyttäytymiseen.

Pysäytetään ilmaston kuumeneminen

Vihreiden tavoitteena on hiilinegatiivinen Suomi, joka poistaa ilmakehästä enemmän ilmastopäästöjä kuin tuottaa. Ensimmäinen askel on tehdä Suomesta hiilineutraali vuoteen 2035 mennessä. Se tarkoittaa fossiilisista eroon pääsemistä kaikilla sektoreilla. Hakkuumäärien maltillistaminen ja turvemaiden kestävä käyttö ovat avainroolissa hiilinielujen vahvistamisessa. Lisäksi tulee puuttua kulutusperäisiin päästöihin, eli suomalaisten kulutuksen seurauksena meillä ja muissa maissa syntyviin päästöihin.

Viedään vihreä energiamurros maaliin

- Lopetetaan fossiilisten polttoaineiden, turpeen ja runkopuun polttaminen energiaksi ja vauhditetaan myös muun polttoon perustuvan energiantuotannon nopeaa vähentämistä. Otetaan polttamisesta syntyvä hiilidioksidi talteen.
- Poistetaan teollisen mittakaavan puunpolton verotuki.
- Edistetään päästöttömän energian rakentamista. Sijoitetaan tuuli- ja aurinkovoimalat jo rakennetuille alueille, rakennusten pinnoille ja joutomaille luontoalueiden sijaan. Luovutaan jäykistä etäisyysvaatimuksista minimoiden kuitenkin melu- ja ympäristöhaitat. Edistetään tutkavalvonnan ja tuulivoimarakentamisen yhteensovittamista.
- Edistetään tarvittaessa meritulivoiman liikkeellelähtöä esimerkiksi lyhytaikaisella ensimmäisen hankkeen rakentamisen tuella.
- Kehitetään energian varastointia ja lisätään energiankulutuksen joustoja esimerkiksi taloudellisten kannusteiden avulla.
- Huolehditaan ydinvoiman turvallisuudesta tarkalla sääntelyllä ja valvonnalla. Mahdollistetaan nykyisten voimaloiden käyttö niin kauan kuin viranomaisen arvio sen turvalliseksi. Varmistetaan, ettei tarpeeton sääntely estä uusien ydinvoimateknologioiden käyttöä tai käyttökohteita, kuten kaukolämmön tuotantoa tai pienydinvoimaa.
- Kohtuullistetaan energian kulutusta, lisätään hukkalämmön hyödyntämistä ja edistetään energiatehokkuutta.
- Edistetään vihreää vetytaloutta painottaen erityisesti toimintoja, joissa fossiilisista polttoaineista irtautuminen on vaikeinta, kuten teräksen ja lannoitteiden tuotanto sekä lento- ja meriliikenteen polttoaineet. Jalostetaan vihreä vety arvokkaiksi tuotteiksi käyttöön ja vientiin.

Nostetaan hiilinielut kestäväälle tasolle

- Yhdistetään metsätalouden verotus ja tuet kokonaisuudeksi, jossa metsänomistajien taloudelliset intressit ovat linjassa luonto- ja ilmastotavoitteiden kanssa.
- Nostetaan metsäteollisuuden jalostusastetta, jolloin vähemmällä puumäärällä saadaan enemmän arvonlisää.
- Lisätään puurakentamisen ja muiden pitkäikäisten puutuotteiden osuutta puunkäytöstä.

- Otetaan käyttöön hiilivuokramekanismi tai muu kannuste hiilinielujen ja varastojen vahvistamiseen yksityismetsissä.
- Uudistetaan metsälaki: Palautetaan puuston järeys- ja ikävaatimukset, asetetaan eläville säästöpuille ja lahoppuulle minimimäärä sekä lievennetään harvennuksia.
- Vahvistetaan turvemaiden hiilinieluja esimerkiksi vettämällä turvepeltoja.
- Edistetään teknologisia nieluja tukemalla alkuvaiheessa investointeja ja kehittämällä niiden tuotannolle vahva ja pysyvä kannustin. Teknologiset nielut eivät kuitenkaan saa vesittää päästövähennyksiä.

Vapautetaan liikenne fossiiliriippuvuudesta

- Vauhditetaan kaiken liikenteen sähköistämistä ja biokaasun käyttöä erityisesti raskaassa liikenteessä, laivoissa ja työkoneissa. Tuetaan raskaan liikenteen yleisen lataus- ja biokaasun tankkausverkoston rakentumista.
- Nostetaan polttoaineveroa ja hiilidioksidiperusteisia auto- ja ajoneuvoveroja, edellytetään EU:ssa uusilta autoilta päästöttömyyttä vuoteen 2035 mennessä ja tuetaan asuntoyhtiöitä latauspisteiden rakentamisessa. Mikäli EU-tason päätös ei etene, kielletään uusien fossiilipolttoaineautojen rekisteröinti Suomessa kansallisesti vuoteen 2035 mennessä.
- Lasketaan joukkoliikenteen arvonnisäveroa ja lisätään tukea joukkoliikenteelle. Kehitetään raitioliikennettä suurissa kaupungeissa, lähijunaliiikennettä kaupunkiseuduilla kaikkialla Suomessa ja kannustetaan kuntia alueellisten joukkoliikennetarkaisujen kehittämisessä ja käyttöönotossa.
- Vähennetään tarvetta autoilulle edistämällä jalankulku-, pyörä- ja joukkoliikennettä kaupungeissa ja taajamissa sekä vähentämällä autoriippuvaisen yhdyskuntarakenteen suunnittelua, jolloin yhä useampi pärjää ilman yksityisautoa.
- Poistetaan kilometrikorvauksen ylikompensointi ja rajataan työsuhteautoetu koskemaan täyssähköisiä autoja.
- Lisätään sähköpolttoaineiden käyttöä liikenteessä. Nostetaan jakeluvuorotetta kestävien biopolttoaineiden saatavuuden rajoissa ja korotetaan synteettisten uusiutuvien polttoaineiden osuutta siitä.
- Lopetetaan lentoliikenteen tukeminen ja otetaan käyttöön lentovero. Edistetään lentokerosiinin verovapauden ja kansainvälisten lentojen arvonnisäverovapauden poistamista.
- Nopeutetaan ja lisätään raideliikennettä keskittyen autoilua ja lentoliikennettä eniten vähentäviin yhteyksiin. Lisätään ratojen kunnossapitoa ja sähköistämistä sekä rataverkon pullonkaulojen karsimista. Siirretään rahtiliikennettä enemmän raiteille ja vesireiteille.
- Edistetään EU:ssa rajat ylittäviä ratayhteyksiä.
- Painotetaan uusien moottori- ja ohitustieosuuksien sijaan olemassa olevien teiden parantamista.

Turvataan luonnon monimuotoisuus

Monimuotoinen luonto on ihmisen elämän edellytys. Vihreät vaatii luontokadon pysäyttämistä mm. lisäämällä suojelualueita ja ennallistamalla heikentyneitä elinympäristöjä. Samaan aikaan on ehkäistävä uusien luontohaittojen syntymistä ja lisättävä lähiluontoa kaupungeissa. Vesien hyvän tilan saavuttaminen vaatii vielä paljon työtä.

Varmistetaan riittävä luonnonsuojelun taso

- Suojellaan vuoteen 2030 mennessä Suomen maa- ja vesipinta-alasta vähintään 30 prosenttia niin, että vähintään 10 prosenttia on tiukasti suojeltu. Huolehditaan siitä, että suojelualueita on tasaisesti ympäri maata ja monipuolisesti eri luontotyypeillä, ja että suojelualueet ovat riittävän hyvin kytköksissä toisiinsa.
- Nostetaan luonnon suojelun ja ennallistamisen rahoitusta.
- Tehdään ekologisesta kompensaatiosta velvoittavaa.
- Kehitetään luonnonarvokauppaa, joka kannustaa maanomistajaa lisäämään luonnon monimuotoisuutta alueellaan.
- Velvoitetaan suuret yritykset selvittämään ja raportoimaan toimintansa luontovaikutukset osana vastuullisuusraportointia.
- Torjutaan haitallisten vieraslajien leviämistä.

Pysäytetään metsä- ja suoluonnon heikkeneminen

- Muutetaan avohakkuut luvanvaraisiksi ja tehdään jatkuvasta kasvatuksesta hakkuiden valtavirtaa. Kielletään avohakkuut turvemilla.
- Torjutaan metsäkatoa ottamalla käyttöön maankäytön muutosmaksu. Kielletään pellon uudisraivaus metsä- ja suoalueilta.
- Suojellaan kaikki vanhat, luonnontilaiset ja luonnontilaisen kaltaiset metsät tutkimustietoon perustuvien määritelmien mukaan.
- Lakkautetaan luonnon monimuotoisuudelle haitalliset metsätalouden tuet ja ohjataan tukia puuntuotannon tukemisesta luonnon monimuotoisuuden edistämiseen.
- Lisätään sekapuustoisuutta talousmetsän hoidossa.
- Kielletään hakkuut lintujen pesimäaikaan.
- Tuetaan luontoarvoiltaan heikentyneiden soiden ennallistamista.
- Hoidetaan valtion, kuntien ja seurakuntien metsiä luontoarvot edellä.

Turvataan puhtaat vesistöt ja vesiluonto

- Säädetään lakisäätteiset, riittävät suojavaoehykkeet vesistöjen rannoille. Tehostetaan vesilain neuvontaa ja jälkivalvontaa, jotta pienvedet ovat todellisessa suojassa.
- Kielletään uudisojitukset ja tehdään kunnostusojitukset luvanvaraiseksi.

- Puututaan tehokkaasti maatalouden ravinnekuormitukseen tukipolitiikalla ja sääntelyllä.
- Vähennetään ojitettujen suometsien vesistö- ja ilmastopäästöjä siirtymällä kosteikkometsätalouteen.
- Vapautetaan vaelluskaloille tärkeimmät virtavedet ja puretaan energiantuotannon kannalta vähämerkitykselliset ja haitallisimmat padot. Huolehditaan, että vesivoimalaitosten kalatalousvelvoitteet ovat ajan tasalla mahdollisten kalojen ja muiden vesieliöiden luontaisen lisääntymisen kannalta ja että velvoitteita noudatetaan.
- Kielletään saimaannorpille vaaraa aiheuttavat kalastusmenetelmät saimaannorpan esiintymisalueilla.
- Vahvistetaan Itämeren suojele- ja ennallistamistyötä ja jatketaan Saaristomeri-ohjelmaa.

Edistetään kaupunkiluonnon monimuotoisuutta

- Turvataan lähiluonto kaupungeissa 3-30-300-periaatteen mukaisesti: jokaisesta ikkunasta on näyttävä vähintään kolme puuta, jokaisen kaupunginosan pinta-alasta vähintään 30 prosenttia tulee olla latvusten peitossa, ja jokaiselta kotiovelta voi olla enintään 300 metriä lähimmälle viheralueelle.
- Suojellaan olemassa olevat lähiluontokohteet ja lisätään luonnon monimuotoisuutta sekä puutarha- ja viljelymahdollisuuksia kaupunkialueilla. Muutetaan nurmikoita niityiksi, vähennetään viheralueiden ylihoitamista ja minimoidaan puiden kaataminen rakentamisen tieltä.
- Varmistetaan arvokkaiden luontoalueiden, viherverkoston ja ekologisten yhteyksien säilyminen kaupunkiluonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi.
- Hyödynnetään luontopohjaisia ratkaisuja, kuten viherpintoja esimerkiksi vesienhallinnassa ja viilennyksessä.
- Huomioidaan rakentamisessa lintujen muuttoreitit ja rakennetaan aina linnuille turvallisella tavalla.

Lasketaan luonnonvarojen kulutus kestäväälle tasolle

Talouden sovittaminen planeetan rajoihin edellyttää luonnonvarojen kokonaiskulutuksen vähentämistä. Vihreät vaatii reilua ja hallittua siirtymää kohtuutalouteen, jossa kulutus ei ylitä luonnonvarojen uusiutumistahtia. Tuotteiden korjaamisen ja huollon tulee aina olla edullisempaa kuin uuden ostaminen. Uudelleenkäytön ja kierrättämisen on oltava kannattavampaa kuin jätteenkierrättämisen. Vihreällä verouudistuksella (ks. luku 3) ja muilla poliittisilla ohjaukeinoilla varmistamme, että kiertotaloudesta tulee valtavirtaa. Myös maataloudessa tarvitaan kestävyysmurros, joka vahvistaa omavaraisuutta, huoltovarmuutta sekä luonto- ja ilmastokestävyttä.

Vähennetään neitseellisten luonnonvarojen kulutusta

- Asetetaan tavoitteeksi laskea luonnonvarojen kulutus kestäväälle tasolle eli noin kahdeksaan tonniin vuodessa per henkilö vuoteen 2035 mennessä.
- Asetetaan tavoite puolittaa neitseellisten raaka-aineiden kulutus EU:ssa vuoteen 2040 mennessä.
- Asetetaan neitseellisten maamassojen kaivuulle vero.
- Otetaan käyttöön kaikkien neitseellisten materiaalien käyttöönottoon kohdistuva luonnonvaravero.
- Ulotetaan jätevero koskemaan kaikkea kaatopaikalle ja jätteenpolttolaitoksiin päätyvää jätettä. Otetaan jätteenpolttolaitokset EU:n päästökaupan piiriin.

Edistetään kiertotaloutta

- Edistetään korjauskulttuuria esimerkiksi alentamalla korjauspalveluiden arvonlisäveroa. Edistetään tuotteiden pitkäikäisyyttä EU-sääntelyllä.
- Edistetään verotuksella materiaalien kierrätystä ja otetaan käyttöön kierrätetyn raaka-aineen sekoitevelvoite. Suunnataan enemmän TKI-tukia kiertotalousratkaisuihin.
- Edistetään korjausrakentamista ja tuetaan rakennusperinnön hoitoa. Velvoitetaan isoja rakennuksia purettaessa selvittämään ensin mahdollisuudet rakennuksen käyttötarkoituksen muutokseen.
- Edellytetään rakentajilta tehokkaampaa rakennusmateriaalien ja -osien kierrätystä. Asetetaan julkisille rakennushankkeille velvoite käyttää tietty vähimmäisosuus kierrätettyjä tai uudelleenkäytettyjä rakennusmateriaaleja.
- Poistetaan jakamistalouden esteitä ja luodaan kannusteita jakamistalouden edistämiseen esimerkiksi taloyhtiöille yhteisten tilojen, yhteiskäyttöautojen ja pienkoneiden käyttöönottamiseen.
- Tiukennetaan harhaanjohtavan mainonnan sääntelyä viherpesun estämiseksi. Kielletään ympäristölle haitallisimpien tuotteiden mainonta.
- Suitsitaan krääsätaloutta ottamalla käyttöön sekä EU-tason että kansallisia toimia kuten tullirajojen nostoa, maksuja, veroja tai sääntelyä. Vahvistetaan niillä myös tuotteiden korjattavuutta ja kuluttajansuojaa.
- Parannetaan tekstiiliteollisuuden kestävyttä siten, että tuottajavastuumaksua porrastetaan huomioiden kierrätettyjen materiaalien osuus.

Luodaan kaivostoiminnalle tiukat reunaehdot

- Kielletään malminetsintä ja kaivosten perustaminen luonnonsuojelualueilla, arvokkailla luontoalueilla ja niiden läheisyydessä.
- Asetetaan kaivosten ja teollisuuslaitosten aiheuttamalle ravinne- ja kemikaalikuormitukselle selkeät ja tiukat raja-arvot. Tiukennetaan kaivosrakenteiden laatukriteerejä ja valvontaa.
- Huolehditaan, että kaivosyhtiöiden vakuudet ja maksut ympäristövahinkojen korvaamiseen ovat riittävällä tasolla. Kaivoksen sulkemisen jälkityöt ja mahdolliset vahingot eivät saa kaatua veronmaksajien maksettaviksi.

- Korotetaan kaivosveroa ja ulotetaan se kaikkeen louhittuun materiaaliin mukaan lukien kaivosten sivukivi. Laajennetaan jätevero koskemaan kaivannaisjätettä.
- Velvoitetaan kaivokset korvaamaan asukkaille aiheutuvia haittoja.
- Turvataan saamelaiden vaikutusmahdollisuudet Saamenmaalle suunniteltuihin kaivoksiin.

Tehdään maataloudesta kestävä

- Siirrytään asteittain pois teollisesta eläintuotannosta kasvipohjaiseen tuotantoon. Tehdään jäljelle jäävästä eläintenpidosta eettisesti ja ekologisesti kestävämpää ohjaamalla maltillisiin eläinmääriin, luomutuotantoon ja luonnonlaidunten käyttöön.
- Uudistetaan EU:n maataloustukijärjestelmä kannustamaan ympäristöystävälliseen kasvituotantoon. Edistetään päästökaupan laajentamista maatalouteen.
- Puolitetaan eläinperäisten tuotteiden tarjoaminen julkisissa ruokailuissa vuoteen 2030 mennessä. Velvoitetaan vallitsevan ravitsemussuosituksen mukaisen ruoan tarjoamiseen.
- Selvitetään eläintiheyden perustuvan haittamaksun käyttöönottoa suurien eläintilojen ympäristökuormituksen ja eläinten hyvinvointihaittojen vähentämiseksi.
- Kannustetaan kasviproteiinien viljelyyn ja jalostukseen. Varmistetaan valkuaiskasvien kilpailukyky myös tukipolitiikassa ja kokeilujen avulla.
- Otetaan käyttöön lihavero.
- Edistetään kotimaisen ruoantuotannon monipuolisuutta ja varmistetaan maatalouden riittävä omavaraisuusaste.
- Edistetään biokaasun tuotantoa ja kierrätyslannoitteiden käyttöä. Biokaasun tuotanto ei saa aiheuttaa uusia riippuvuuksia eläintuotannosta.
- Lisätään luomutuotantoa ja edistetään ilmastoystävällisiä viljelytapoja.
- Varmistetaan luonnonlaitumien ja muiden perinnebiotooppien säilyminen riittävällä taloudellisella tuella.

Vahvistetaan ympäristön ääntä päätöksenteossa

Ympäristö ei saa jäädä jalkoihin päätöksenteossa. Vihreät lopettaisi ympäristölle haitallisen toiminnan tukemisen ja huolehtisi, että julkiset tai julkisesti tuetut investoinnit eivät aiheuta merkittävää haittaa luonnolle. Vihreät vaatii kattavaa valvontaa ja riittäviä seuraamuksia ympäristön pilaamisesta. Myös ympäristörikosten tutkintaa ja sanktioita on vahvistettava.

Vahvistetaan ilmaston ja luonnon huomioimista sääntelyssä

- Lakkautetaan kaikki ympäristölle haitalliset tuet.
- Lakkautetaan maa- ja metsätalousministeriö ja jaetaan sen vastuualueet ympäristöministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön kesken.

- Säädetään ilmastolakia vastaava luontolaki, jolla asetetaan luonnon monimuotoisuuden parantamiselle sitovat tavoitteet ja vahvistetaan luontopaneelin asemaa.
- Parannetaan kansalaisten mahdollisuutta puuttua ympäristön tilan heikentämiseen sisällyttämällä ympäristövahingot ryhmäkannelakiin.
- Tehostetaan ympäristöä koskevien lakien valvontaa sekä laittoman kalastuksen ja metsästyksen torjuntaa. Tiukennetaan ympäristörikoksien rangaistuksia.
- Palautetaan kuntien velvollisuus laatia ilmastosuunnitelma ja asetetaan velvoite laatia luonnon monimuotoisuussuunnitelma.
- Kiristetään rakentamisen hiilijalanjäljen raja-arvoa niin, että rakennussektorin päästöt ovat linjassa Suomen hiilineutraaliustavoitteen kanssa. Edellytetään myös pientalojen rakentamisessa ilmastovaikutusten arviointia ja raja-arvojen noudattamista.
- Edellytetään kaavoituksessa ilmasto- ja luontovaikutusten laskemista ja aiheutuvien haittojen kompensoimista.
- Arvioidaan julkisten investointien ja tukien ilmasto- ja ympäristövaikutukset. Noudatetaan "ei merkittävää haittaa" -periaatetta julkisissa tuissa.
- Kirjataan luonnolle oikeudet perustuslakiin.

Parannetaan eläinten oikeuksia

Vihreät on aina eläinten oikeuksien puolella. Eläimillä on oikeus hyvinvoinnille tärkeään lajinomaiseen käyttäytymiseen ja arvokkaaseen kohteluun, mikä vaatii nykyistä tiukempaa lainsäädäntöä, valvontaa ja kärsimystä aiheuttavien käytäntöjen kieltoja. Pitkällä aikavälillä teollinen eläintuotanto tulee lopettaa kokonaan. Nykyinen elämäntapamme perustuu ennennäkemättömän suuren eläinmäärän hyväksikäyttöön, mikä on ekologisesti ja eettisesti kestäväntöntä. Kipu on moraalisesti merkityksellistä riippumatta lajista. Eläinten oikeudellista asemaa on vahvistettava, jotta myös eläimillä on todellinen oikeus lain suojaan.

Vahvistetaan eläinten oikeusasemaa

- Lisätään perustuslakiin eläinten oikeudet. Parannetaan eläinten oikeuksia hyvinvoinnin kannalta olennaiseen lajinomaiseen käyttäytymiseen, sosiaaliseen kontaktiin lajitoverin kanssa, perustarpeiden tyydyttämiseen ja elämään ilman ihmisen aiheuttamaa pelkoa, kipua, ahdistusta tai kärsimystä.
- Säädetään eläimille asianosaiskelpoisuus eläimiä koskevissa oikeudellisissa asioissa, kuten eläinsuojelurikoksissa ja eläimiä koskevissa hallinnollisissa asioissa. Eläintä edustaisi esimerkiksi eläimen huoltaja, eläinasiavaltuutettu tai eläinsuojelujärjestö.
- Palautetaan eläinsuojeluvaltuutetun virka sekä työn edellyttämät resurssit.
- Panostetaan eläinsuojeluongelmien ennaltaehkäisyyn ja valvontaan, tehostetaan oikeusprosesseja sekä eläintenpitokieltojen toteutumista.

Vähennetään eläinten kärsimystä

- Kielletään turkistarhaus. Maksetaan tarhaajille luopumispalkkio, joka on sitä suurempi mitä nopeammin tuotanto lopetetaan.
- Edistetään EU-sääntelyä, jonka mukaan myös EU:n ulkopuolelta tuotavien tuotteiden on täytettävä EU:n hyvinvointivaatimukset.
- Torjutaan harhaanjohtavia hyvinvointiväittämiä eläintuotteiden markkinoinnissa.
- Otetaan käyttöön eläinten hyvinvointiperusteinen haittamaksu sellaisille tuontituotteille, joiden tuotantotavat ovat suomalaista eläinten hyvinvointilakia heikompia.
- Kielletään kaikki julmat ja epäeettiset tuotantokäytännöt, kuten porsaiden kirurginen kastratio, hiilidioksiditainnutus ja kukkotipujen tappaminen. Kielletään porsitushäkit ja eläinten häkkikasvatus.
- Lisätään tuotantoeläinten käytössä olevaa liikkumatilaa, virikkeitä ja mahdollisuuksia lajinomaiseen elämään.
- Asetetaan kalankasvatukselle kalojen maksimitiheys ja muita hyvinvointivaatimuksia.
- Säädetään eläimelle haitallinen jalostus rangaistavaksi. Varmistetaan eläinten hyvinvointilaissa säädetyn jalostuskiellon tehokas toimeenpano sekä lemmikkien että tuotantoeläinten, kuten broilereiden kohdalla.
- Kielletään uhanalaisten lajien metsästys ja kalastus sekä julmimmat metsästys- ja kalastuskäytännöt.
- Ei sallita suurpetojen kannanhoidollista kiintiömetsästystä. Ei sallita harmaahylkeiden metsästystä.

2 Vihreä hyvinvointivaltio - torjutaan köyhyyttä ja varmistetaan laadukkaat palvelut

Vihreä hyvinvointivaltio on lupaus ihmisarvoisesta elämästä jokaiselle. Sen ytimessä ovat ennaltaehkäisy sekä oikea-aikainen ja kokonaisvaltainen apu kaikissa elämäntilanteissa. Kun tukea saa ajoissa, ihmiset voivat paremmin ja yhteiskunta menestyy. Tämä on sekä inhimillisesti että taloudellisesti viisasta politiikkaa.

Hyvinvointivaltio ei ole vain kuluerä, josta voi holtittomasti leikata, vaan investointi elinvoimaiseen yhteiskuntaan. Se luo yhdenvertaisuutta, vakautta ja turvaa, jotka mahdollistavat riskinoton, yrittämisen ja yhteisöllisyyden.

Hyvinvointivaltion lupaus on kuitenkin uhattuna. Eriarvoisuus kasvaa, köyhyys lisääntyy ja ihmiset jäävät ilman apua. Kehitys on sekä epäoikeudenmukaista että kestämatöntä.

Samalla kun suomalaisten pitkäikäisyys on hyvinvointivaltion merkittävä saavutus, väestön ikääntyminen asettaa uusia haasteita hyvinvointipalveluiden rahoitukselle ja työvoimalle. Hoivatyö on Suomessa edelleen vahvasti sukupuolittunutta, ja suuri osa siitä

tehdään palkatta perheissä. Vihreät haluaa varmistaa, että hoivatyö jakautuu tasaisemmin, on arvostettua ja siitä maksetaan oikeudenmukaisesti.

Väestön ikääntyminen asettaa uusia haasteita hyvinvointipalveluiden rahoitukselle ja työvoimalle. Haasteiden ratkaiseminen ei voi tapahtua hyvinvoinnin kustannuksella. Jokaisen tulee saada tarvitsemansa sosiaali- ja terveyspalvelut oikeaan aikaan, oikeassa paikassa, oikeiden ammattilaisten toteuttamana ja laadukkaasti järjestettyinä. Palveluiden tulee olla saavutettavia, yhdenvertaisia ja esteettömiä. Kun palvelut ovat vaikuttavia, kohdistuvat oikein ja toimivat kokonaisuutena, käytämme yhteisiä resursseja järkevästi ja ennen kaikkea lisäämme ihmisten hyvinvointia.

Vihreät korvaksi nykyisen tilkkutäkkimäisen sosiaaliturvan perustuloon pohjautuvalla mallilla. Perustulon myötä sosiaaliturvaa hakevien ei tarvitsisi pyöriä byrokratian rattaissa, työn vastaanottaminen olisi aina kannattavaa ja sosiaaliturva tukisi ihmisiä oman osaamisen kehittämisessä. Etuuksien saajien kyykyttämisen on loputtava, ja järjestelmä muutettava joustavaksi, kannustavaksi ja ihmisiä arvostavaksi arjen turvaksi.

Köyhyydellä on pitkäaikaisia haitallisia vaikutuksia yhteiskuntaan ja ihmisiin, lasten kohdalla jopa koko elämänkaaren mittaisena. Siksi lapsiköyhyys tulee poistaa Suomesta järjestelmällisellä lapsiperheitä tukevalla politiikalla

Vähennetään köyhyyttä ja parannetaan sosiaaliturvaa

Riittävä toimeentulo on perus- ja ihmisoikeus, joka tulee turvata kaikille. Sosiaaliturvan tulee kattaa elämän perustarpeet ja mahdollistaa aktiivinen osallistuminen yhteiskuntaan ilman perusturvan menettämisen pelkoa tai byrokratialoukkuja. Kaikilla Suomessa asuvilla tulee olla oikeus sosiaaliturvaan, eikä maahanmuuttajien sosiaaliturvaa pidä eriyttää muusta sosiaaliturvasta. Tulo- ja varallisuuserot tarkoittavat myös hyvinvointi- ja terveyseroja, ja köyhyys tekee elämästä näköalaton. Epävarmassa yhteiskunnassa, jossa työttömyys tai konkurssi voi aiheuttaa taloudellisen katastrofin, ihmiset eivät uskalla ottaa riskejä, tavoitella unelmiaan ja yrittää uutta. Siksi ihmisten hyvinvointia tukeva sosiaaliturvapolitiikka on myös vahvan valtionalouden politiikkaa. Lähtökohtana tuleekin olla yksinkertainen, aukoton ja yhdenvertainen sosiaaliturva, joka mahdollistaa etuuksia saavien vapauden päättää omasta elämästään.

Vihreiden perustulomalli tarkoittaa automaattisesti kaikille maksettavaa perusturvaa, joka yksinkertaistaa nykyistä monimutkaista etuusjärjestelmää. Perustulo on pohja, jonka päälle muut etuudet ja ansiotulot rakentuvat.

Edetään kohti perustuloa

- Otetaan vaiheittain käyttöön perustulo Suomen sosiaaliturvan piirissä oleville täysi-ikäisille sekä itsenäisesti asuville alaikäisille.
- Ensiaskelena otetaan käyttöön kuukausittainen 200–300 euron perustulo.

- Nostetaan perustulo asteittain 600 euroon. Otetaan käyttöön kaikille täysi-ikäisille ja itsenäisesti asuville alaikäisille kuntakohtainen 100–400 euron asumislisä. Lisäksi maksetaan syyperusteisia etuuksia.
- Poistetaan verovähennyksiä ja korotetaan ansiotuloverotusta perustulon poisleikkaamiseksi, jotta perustulon hyöty kohdistuu pienituloisille.

Uudistetaan sosiaaliturvan rakenteita

- Puretaan kytkökset sosiaali-, terveys- ja työllisyyspalvelujen ja etuuksien väliltä, jotta asiakas voi saada aina tarpeensa mukaista palvelua ilman tarvetta olla tietyn etuuden piirissä ja toisinpäin.
- Yksilökohtaistetaan koko sosiaaliturvajärjestelmä aikuisten kohdalla siten, etteivät muiden henkilöiden tilanteet vaikuta yksilön etuuksiin.
- Luovutaan työttömyysturvan karensseista sekä muista työtöntä rankaisevista sanktioista. Askeleena kohti perustuloa luovutaan työttömyysturvan ehtona olevasta työnhakuvelvollisuudesta ja siihen liittyvästä byrokratiasta.
- Yhdistetään sairauspäiväraha, kuntoutustuki ja kuntoutusraha yleistukeen. Mahdollistetaan yleistuen saaminen myös sosiaalisen syyn perusteella, jolloin yleistuen kattavuus paranee ja toimeentulotuen tarve vähenee. Torjutaan yritykset yhdistää yleistukeen asumisen tuet tai toimeentulotuki.

Torjutaan köyhyyttä ja puretaan kannustinloukkuja

- Korotetaan perusturvaa, jotta toimeentulotuen tarve vähenee. Poistetaan perusturvan ja ansioturvan kytkös, jotta perusturvan korottaminen on mahdollista ilman automaattista korotusta ansioturvaan.
- Palautetaan etuuksiin suojaosat, jotta etuuden saaja voi saada vähän tuloja ilman tuen leikkautumista tai maksatuksen siirtymistä. Parannetaan osa-aikaisen työn vastaanottamisen kannusteita.
- Sidotaan kaikki sosiaaliturvaetuudet asianmukaisiin indekseihin. Torjutaan indeksijäädytykset etenkin pienimpiin etuuksiin.
- Puolitetaan lapsiperheköyhyys vuoteen 2032 mennessä.
- Luodaan Kelan maksamaan yleistukeen työttömän ansiosidonnainen osa, jota maksetaan heille, jotka eivät kuulu työttömyyskassaan.
- Parannetaan asumisen tukia korottamalla yleistä asumistukea, muuttamalla se yksilökohtaiseksi sekä siirtämällä koko väestö yleisen asumistuen piiriin.
- Palautetaan mahdollisuus saada yleistä asumistukea omistusasunnon menoihin poislukien henkilökohtaiset ja taloyhtiön lainanlyhennykset. Poistetaan yleisestä asumistuesta varallisuusharkinta.
- Parannetaan opiskelijoiden mahdollisuutta keskittyä opintoihin ilman lainapakkoa korottamalla opintorahaa ja sitomalla se indeksiin. Poistetaan edellytys nostaa opintolaina ennen toimeentulotuen saamista.
- Torjutaan eläkeläisköyhyyttä huolehtimalla pienimpien eläkkeiden riittävästä tasosta sekä kavennetaan eläke-eroja puuttumalla niiden rakenteellisiin syihin. Pienennetään pienituloisten eläkeläisten terveydenhoito- ja lääkemenoja.

- Parannetaan viimesijaista turvaa ja palautetaan toimeentulotukeen suojaosat korotettuina. Poistetaan lapsilisän huomioiminen tulona toimeentulotuessa. Poistetaan mahdollisuus alentaa toimeentulotukea rangaistuksenomaisesti.
- Huolehditaan, ettei ihmisten tarvitse turvautua ruoka-apuun pärjätäkseen. Luodaan toimenpideohjelma ruoka-avun tarpeen vähentämiseksi.
- Alennetaan terveydenhuollon asiakasmaksuja ja maksukattojen omavastuuosuita. Jätetään maksut automaattisesti perimättä pienituloisilta palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden parantamiseksi.

Huolehditaan vanhuuden toimeentulosta ja eläkejärjestelmän kestäväydestä

- Torjutaan eläkeläisköyhyyttä huolehtimalla pienimpien eläkkeiden riittävästä tasosta.
- Pidennetään työuria. Kannustetaan työntekoon eläkkeellä, tuetaan joustavia työjärjestelyjä ja työkykyä. Nostetaan työsopimuslain mukaista automaattista eroamisikää 75 vuoteen.
- Ulotetaan työeläketurva koskemaan kaikkea työtä. Kaiken ansiotyön tulee kerryttää työeläkettä riippumatta siitä, tekeekö työtä palkkasuhteessa, yrittäjänä, apurahalla tai muussa muodossa.
- Mahdollistetaan yksityisille elinkeinonharjoittajille eläkemaksujen maksaminen todellisista verotettavista ansiotuloista.
- Otetaan työkyvyttömyyseläkkeissä käyttöön tasaisen leikkautumisen malli, jossa suojaosan ylittävät työtulot leikkaavat eläkettä tasaisesti.
- Varmistetaan, ettei työkyvyttömyyseläkkeellä olevan henkilön oikeus etuuteen vaarannu, vaikka hän kokeilisi työntekoa.

Turvataan laadukkaat sosiaali- ja terveyspalvelut jokaiselle

Vihreät rakentaa saavutettavia, laadukkaita, yhdenvertaisia ja esteettömiä sosiaali- ja terveyspalveluita jokaiselle riippumatta varallisuudesta ja taustasta. Palveluiden tulee vastata tarpeisiin oikeaan aikaan ja oikeassa paikassa. Perusperiaatteina tulee olla tutkittuun tietoon pohjaaminen, ennaltaehkäisy ja hoidon jatkuvuus. Julkista terveydenhuoltoa ja ennaltaehkäiseviä sosiaalipalveluita tulee vahvistaa, palveluiden vaikuttavuutta tulee lisätä ja resursseja on käytettävä nykyistä tarkoituksenmukaisemmin. Sosiaaliturvan ja palveluiden tulee toimia saumattomasti yhteen, jotta ihminen saa tilanteeseensa kokonaisvaltaisen avun.

Panostetaan perustason palveluihin

- Toteutetaan 14 vuorokauden hoitotakuu kiireettömässä perusterveydenhoidossa ja kolmen kuukauden takuu hammashoidossa.
- Vahvistetaan perustason palveluita. Panostetaan varhaiseen, nopeaan ja kokonaisvaltaiseen tukeen asiakkaille ja heidän perheilleen. Tunnistetaan paljon palveluja tarvitsevat ja sujuvoitetaan eri palvelujen yhdistämistä.

- Parannetaan hoidon jatkuvuutta esimerkiksi omatiimimallin avulla ja korjataan perusterveydenhuollon ja sosiaalihuollon aliresursointi.
- Parannetaan lähipalvelujen saatavuutta hyödyntämällä apteekkeja matalan kynnyksen terveystalona.
- Korjataan hyvinvointialueiden rahoitusmalli. Annetaan hyvinvointialueille verotusoikeus, jonka rinnalla tasataan rahoitusta oikeudenmukaisesti. Korvataan tarpeettoman monimutkainen nykyinen malli ennustettavammalla ratkaisulla, joka kannustaa ennaltaehkäisyyn, perustuu vaikuttavuuteen ja kohtelee eri hyvinvointialueita tasapuolisesti. Puretaan monikanavainen rahoitusjärjestelmä.
- Varmistetaan sote-järjestöjen pitkäjänteinen julkinen rahoitus.
- Turvataan oikeus gynekologiseen hoitoon julkisessa terveydenhuollossa sen sijaan, että potilaita ohjattaisiin yksityisen gynekologin vastaanotolle.
- Edistetään gynekologisten ja muiden suhteellisesti alitutkittujen sairausryhmien tutkimusta ja opetusta hoidon saatavuuden ja laadun parantamiseksi.
- Huomioidaan vähemmistöjen kielelliset ja kulttuuriset tarpeet sote-palveluissa sekä mahdollistetaan tulkkaukset kaikissa tarvittavissa tilanteissa.

Parempia palveluja ihmisten ehdoilla

- Uudistetaan työterveyshuolto keskittymään ennaltaehkäisyyn ja työkyvyn ylläpitoon.
- Luovutaan asteittain yksityisen terveydenhuollon Kela-korvauksista ja vahvistetaan hyvinvointialueiden rahoitusta.
- Vahvistetaan YTHS:n asemaa opiskelijaterveyden asiantuntijana ja turvataan sen riittävät resurssit.
- Korotetaan omaishoidon palkkioita ja yhtenäistetään niiden myöntämisperusteet koko maassa. Turvataan omaishoitajien mahdollisuus riittäviin vapaisiin. Varmistetaan, ettei omaishoito heikennä toimeentuloa tai eläkekertymää.
- Parannetaan läheistään hoitavien mahdollisuuksia sovittaa yhteen työ ja läheisen hoiva kehittämällä joustavia työjärjestelyjä ja riittäviä tukipalveluja.
- Perustetaan ikääntyneille neuvontapisteitä, joissa pääsee terveydenhoitajan ja sosiaalialan ammattilaisen avoimelle vastaanotolle ja saa palveluohjausta sekä neuvontaa terveellisistä elämäntavoista.
- Arvioidaan ympärivuorokautisen hoivan riittävyttä ja mitoitetaan se oikealle tasolle ikääntyneiden määrän kasvaessa. Lisätään perhehoitoa vanhusten, mielenterveys- ja päihdekuntoutujien ja vammaisten palveluissa sekä lastensuojelussa.
- Vahvistetaan ihmisten itsemääräämisoikeutta elämänsä loppuvaiheen hoidosta ja säädetään eutanasian salliva laki. Turvataan palliativisen ja saattohoidon saatavuus lainsäädännöllä.
- Säädetään työssäkäyville oikeus saattohoitovapaaseen ja -korvaukseen läheisen saattohoidon ajaksi.
- Huolehditaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisista. Otetaan henkilöstö mukaan suunnittelemaan omaa työtään koskevia muutoksia. Nostetaan työhyvinvointi tärkeimpiin tavoitteisiin ja mahdollistetaan työn joustavuus erilaisissa elämäntilanteissa.

- Lisätään potilaiden yhdenvertaisuutta ja hoitojen kustannusvaikuttavuutta parantamalla terveydenhuollon priorisoinnin läpinäkyvyyttä.

Mielenterveys kuntoon

- Laaditaan laaja mielenterveyspalvelujen kehittämisohjelma varmistamaan hoidon laatu sekä korjaamaan palvelujärjestelmän puutteet ja vakavan resurssivajeen.
- Turvataan kaikille matalan kynnyksen mielenterveyspalvelut ja katkeamattomat hoitopolut.
- Laajennetaan terapiatakuu koskemaan koko väestöä ja varmistetaan tarpeenmukainen, näyttöön perustuva hoito ilman sitovuutta yksittäisiin menetelmiin.
- Varmistetaan pääsy myös pitkään psykoterapiaan. Parannetaan kuntoutuspsykoterapian saatavuutta kehittämällä terapian kohdentumista, nostamalla korvaustasoa ja lisäämällä joustavuutta käyntimääriin.
- Parannetaan lasten, nuorten ja opiskelijoiden perustason mielenterveyspalveluja vastaamaan nykyistä tarvetta ja korjataan vakava resurssien puute.
- Vahvistetaan mielenterveyspalvelujen yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa huomioimalla muun muassa taloudelliset esteet, kieli- ja kulttuuritausta, eri sukupuolten, ikäryhmien, vähemmistöjen sekä erityisryhmien tarpeet ja esteettömyys. Otetaan hoidossa huomioon myös läheiset.
- Parannetaan neurokirjon tunnistamista ja tukea osana mielenterveyspalveluja ja työskentely-, oppimis- ja elinympäristöjä.
- Varmistetaan erikoistason psykiatrisen hoidon riittävä resursointi ja sairaalapaikat hoitopääsyn nopeuttamiseksi.
- Lisätään mielenterveys- ja päihdeosaamista kaikilla sektoreilla työskenteleville sote-ammattilaisille esimerkiksi huomioimaan asiakkaiden traumahistoria paremmin.
- Varmistetaan psykososiaalisen tuen saatavuus pitkäaikaisesti sairastuneille ja parantumattomasti sairastuneille. Huomioidaan mielenterveysongelmien ja fyysisten terveysongelmien päällekkäisyys terveydenhuollossa.
- Vahvistetaan potilaiden oikeutta päästä neuropsykiatrisiin tutkimuksiin ja saada asianmukaista hoitoa.
- Tunnistetaan järjestöt osaksi mielenterveyspalvelujen kokonaisuutta.

Inhimillistä päihdepolitiikkaa

- Dekriminalisoidaan kaikkien laittomien päihteiden käyttö.
- Turvataan kaikille matalan kynnyksen päihdepalvelut ja katkeamattomat hoitopolut. Päihdepalveluiden tulee tunnistaa sukupuolittuneet riskit sekä tarjota turvallisia ja sukupuolisensitiivisiä palveluja ja hoitopolkuja.
- Vahvistetaan kuntien, hyvinvointialueiden ja muiden ehkäisevää päihdetyötä tekevien tahojen resursseja lakisääteisessä ehkäisevässä päihdetyössä.
- Varmistetaan, että päihteiden käyttö ei estä saamasta apua mielenterveyden ongelmiin. Varmistetaan sujuva hoitopolku siten, että samaan aikaan hoidetaan

molempia haasteita. Otetaan käyttöön palkkiohoitomalli, jolla kannustetaan pysymään hoidossa ja etenemään hoitopolulla.

- Panostetaan haittoja ehkäisevään työhön. Perustetaan valvottuja laittomien päihdeiden käyttöhuoneita, joissa tarjotaan turvallisten tilojen lisäksi matalan kynnyksen palveluita.
- Kehitetään ja yhdenmukaistetaan opioidikorvaushoidon ja lääkkeettömän hoidon käytäntöjä ja hoitoon pääsyä eri puolilla Suomea.
- Toteutetaan laajapohjainen selvitys päihdepolitiikan kehittämisestä, mukaan lukien arviointi kannabiksen laillistamisen vaikutuksista ja toteutusvaihtoehdoista.
- Siirretään kannabis asianmukaisen päihdesääntelyn ja verotuksen piiriin laillistamalla se. Turvataan lääkinnällinen käyttö sitä tarvitseville.
- Siirretään rahapeliautomaatit erillisiin pelaamosaleihin tai kasinoihin.

Tuetaan liikunnallista elämäntapaa lapsista ikäihmisiin

- Edistetään arkiliikuntaa sujuvilla jalankulun ja pyöräliikenteen yhteyksillä ja priorisoidaan reittien kunnossapitoa. Investoidaan arkiympäristön liikuntapaikkojen rakentamiseen.
- Varmistetaan lasten mahdollisuus kävellä ja pyöräillä kouluun turvallisesti, kun koulu on lähellä.
- Vakiinnutetaan valtakunnallisten liikunnan edistämishjelmien eli Liikkuva varhaiskasvatus, koulu sekä opiskelu -kokonaisuudet osaksi kuntien toimintaa.
- Palautetaan työsuhdepyöräetu kannustamaan pyöräilyyn työmatkaliikkumisessa.
- Tuetaan ikäihmisten liikuntamahdollisuuksia järjestämällä esteettömiä, helposti saavutettavia ja kohtuuhintaisia liikuntamahdollisuuksia sekä ryhmätoimintaa.
- Puretaan liikuntaharrastusten eriarvoisuutta kohdistamalla seuratoiminnan kehittämistukea matalan kynnyksen harrastustoimintaan.

Ehkäistään syrjäytymistä

- Poistetaan asunnottomuus vuoteen 2030 mennessä. Huolehditaan kohtuuhintaisten asuntojen saatavuudesta, varmistetaan asumisneuvonnan ja tukipalveluiden riittävyys sekä riittävä tukijärjestelmä asumisen turvaamiseksi.
- Ehkäistään rikollisuuteen ajautumista torjumalla köyhyyttä sekä vahvistamalla ennaltaehkäisyä ja ammattilaisten valmiuksia. Ehkäistään erityisesti nuorisorikollisuutta ja tuetaan rikollisuudesta irtautumista.
- Puututaan nuorten väkivaltaan vahvalla lastensuojelulla, liikkuvan nuorisotyöllä, poliisin ja huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä sekä lisäämällä eritasoista tukea ja erikoistuneita pieniä lastensuojeluyksiköitä vaikeasti oireileville nuorille.
- Varmistetaan, että kaikilla ihmisillä on oleskelustatuksesta riippumatta oikeus ja tosiasiallinen pääsy ihmisarvoisen elämän edellyttämiin peruspalveluihin, kuten laajaan terveydenhuoltoon ja sosiaalipalveluihin.
- Alennetaan terveydenhuollon asiakasmaksuja.

Vahvistetaan vammaisten ihmisten ihmisoikeuksia

- Uudistetaan vammaispalvelulakia vahvistamaan itsemääräämisoikeutta. Estetään palveluiden rajaaminen vammaisen henkilön iän perusteella.
- Varmistetaan henkilökohtaisen avun saatavuus ja yhdenvertaisuus koko maassa yksilöllisten tarpeiden pohjalta.
- Turvataan vammaisille ihmisille oikeus valita avustajansa ja avun sisältö.
- Tehdään vammaisen ihmisen palvelu- ja tukipäätökset lähtökohtaisesti toistaiseksi voimassa olevina ja yksilölliseen tarpeeseen perustuvina.
- Varmistetaan, että vammaisuuteen perustuvat tuet mahdollistavat joustavan perhe-elämän ja asumisen, mukaan lukien vuoroasuminen ja erilaiset perhemuodot.
- Taataan vammaisten ihmisten oikeus pysyvään asuntoon ja omasta asuinpaikasta päättämiseen rajaamalla asumiseen liittyvät palvelut hankintalain ulkopuolelle.
- Parannetaan neurovähemmistöön kuuluvien ihmisten monialaista tukea ja mahdollisuuksia yhdenvertaiseen elämään.
- Perustetaan valtakunnallinen vammaisasiavaltuutetun virka, joka valvoo vammaisten oikeuksien toteutumista.

Panostetaan lapsiin, nuoriin ja perheisiin

Vihreät haluaa taata jokaiselle lapselle ja nuorelle hyvän ja turvallisen elämän. Jokaisella tulee olla myös yhtäläiset mahdollisuudet lapsitoiveiden toteuttamiseen. Yhteiskunnan huolenpito lapsista ja nuorista on usein pirstalemaista, eikä varsinkaan lasten haavoittuvuuksia osata huomioida riittävästi. Lapsiperheet jäävät liian usein yksin haasteidensa kanssa.

Vahvistetaan lasten, nuorten ja perheiden tukea ja mahdollisuuksia

- Vahvistetaan lasten, nuorten ja perheiden kokonaisvaltaista ja varhaista tukea aina neuvolasta, varhaiskasvatuksesta ja koulusta perhekeskuspalveluihin ja lastensuojeluun asti.
- Panostetaan kansallisen lapsistrategian toimeenpanoon. Lapsistrategia muodostaa pohjan pitkäjänteiselle, johdonmukaiselle työlle lapsen oikeuksien toteuttamiseksi ja lapsi- ja perhemyönteisen Suomen rakentamiseksi.
- Tunnistetaan perheiden monimuotoisuus ja varmistetaan kaikenlaisten perheiden yhdenvertainen asema lainsäädännössä ja palveluissa.
- Varmistetaan jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisia, maksuttomia harrastuksia. Kehitetään harrastamisen Suomen mallia ja luodaan siitä polkuja myös tavoitteelliseen ja pitkäjänteiseen harrastamiseen.
- Huolehditaan perheiden tuesta, eropalveluista sekä huoltajuuskiistojen ennaltaehkäisystä neuvonnan, sovittelun ja perhetyön avulla.
- Panostetaan perheiden kotipalveluun.
- Otetaan käyttöön teineuvolat eli murrosikäisten nuorten vanhemmille ja perheille suunnatut tukipalvelut.

- Lisätään perhehoitoa erityisesti sijaishuollossa olevien nuorten osalta. Palautetaan lastensuojelun jälkihuollon ikäraja 25 ikävuoteen.

Vahvistetaan lasten oikeuksia

- Toimitaan YK:n lasten oikeuksien julistuksen mukaisesti ja edistetään sen toteutumista maailmalla.
- Tuetaan vanhempia lasten oikeuksia, yhdenvertaisuutta ja itsemääräämisoikeutta kunnioittavassa kasvatuksessa.
- Lisätään lasten kanssa työskentelevien koulutusta ja toimintaohjeita lapsikaupan ja lapsikaappaustilanteiden tunnistamiseksi ja torjumiseksi.
- Puututaan tyttöihin kulttuurisista tai uskonnollisista syistä kohdistuvaan rajoittamiseen ja pakottavaan kontrolliin.
- Suojellaan lapsia ja nuoria seksuaaliselta häirinnältä ja väkivallalta ja asetetaan tekijät vastuuseen.

Tuetaan lapsitoiveiden toteuttamista

- Lisätään hedelmöityshoitojen yhdenvertaisuutta, saatavuutta, psyykkistä tukea ja resursseja. Varmistetaan kaikille laadukas hedelmällisyystieto, neuvonta ja seksuaaliterveyspalvelut.
- Laillistetaan sijaissynnytys syrjimättömänä ja eettisiä periaatteita noudattavana.
- Poistetaan julkisen terveydenhuollon hedelmöityshoitoihin pääsyn kriteereistä lapsilukurajoitus.
- Säädetään oikeus olla poissa työstä hedelmöityshoitojen tai muun lapsiperheellistymiseen liittyvän syyn vuoksi.
- Varmistetaan kattavat ja saavutettavat neuvolapalvelut raskaana oleville ja lapsiperheille, huomioiden erilaiset perhetilanteet. Lisätään fysioterapiapalveluita raskaana oleville ja synnyttäneille, sekä keskenmenojen jälkeistä psykososiaalista tukea.
- Tuetaan opiskelujen aikaista lapsiperheellistymistä ja opiskelevia vanhempia muuttamalla opintotuen lapsikorotus lapsikohtaiseksi.

Parannetaan perheiden sosiaaliturvaa ja perhevapaita

- Mahdollistetaan lapsille enemmän kuin kaksi juridista vanhempaa ja sallitaan vuoroasuville lapsille kaksi virallista osoitetta, jotta heidät huomioidaan kummankin kodin sosiaaliturvassa ja palveluissa.
- Uudistetaan elatusjärjestelmä siten, että se varmistaa kaikkien lasten riittävän elatuksen myös välittömästi vanhempien eron jälkeen.
- Nostetaan lapsilisän ikärajaa niin että oikeus etuuteen loppuu lapsen täyttäessä 18 vuotta. Mahdollistetaan lapsilisän jakaminen vanhempien kesken.
- Otetaan käyttöön suruvapaa läheisen menettäneille.
- Uudistetaan perhevapaita. Toteutetaan malli, jossa oikeus perhevapaaseen jakautuu tasaisesti vanhempien kesken pienellä jousto-osalla.

- Keskitetään lastenhoidon tuet Kelan joustavan hoitorahan alle ja lakkautetaan kotihoidon tuki sekä osittainen hoitoraha. Mahdollistetaan joustavan hoitorahan saaminen myös työelämän ulkopuolella sekä sen maksaminen tasasuuruisena kaikista lapsista.

3 Taloudesta työkalu - vahvistetaan työllisyyttä ja yrittäjyyttä ja laitetaan saastuttaja maksamaan

Vihreä talouspolitiikka tähtää hyvinvointiin planeetan kantokyvyn rajoissa. Vihreille talous ei ole itseisarvo, vaan markkinatalous ja julkinen talous ovat työkaluja kestävän hyvinvoinnin rakentamiseen. Talouskasvun sijaan ratkaisevaa on, millaista hyvinvointia ja vaikutuksia taloudellinen toiminta mahdollistaa.

Maailmantalous on murroksessa. Ilmastokriisi, luontokato, väestön ikääntyminen, teknologinen kehitys ja geopoliittiset ja taloudelliset kriisit muuttavat tuotantoa, kulutusta ja työn tekemistä. Tulo- ja varallisuuserojen kasvu sekä vallan ja vaurauden kasautuminen yhä harvempien käsiin on uhka vakaalle yhteiskunnalle, ihmisoikeuksille ja demokratialle. Useat yhtäaikaiset kriisit edellyttävät taloudelta iskunkestävyyttä, joka turvaa hyvinvoinnin kaikissa oloissa.

Talouden kasvaessa ovat kasvaneet myös ilmastopäästöt ja luonnonvarojen käyttö. Olemme eläneet yli varojemme. Vihreän hyvinvointivaltion rakentaminen on iso haaste, joka edellyttää merkittäviä uudistuksia politiikassa ja taloudessa.

Suomen julkisen talouden tilanne on haastava. Sitä rasittavat velkaantuminen, heikkenevä huoltosuhte, verrokkimaita heikompi tuottavuuskehitys, työttömyys ja veropohjan aukot.

Julkisen talouden velkasuhdetta ja yksittäisen vuoden alijäämää olennaisempaa on pitkän aikavälin kestävyysvaje ja poliittinen kyvyttömyys rakenteiden uudistamiseksi. Suomi on itse itseään ruokkivien alijäämien kierteessä, mikä vaarantaa hyvinvointivaltion keskeisten tehtävien toteuttamisen, ilmasto- ja luontopolitiikan sekä yhteiskunnan uudistumisen.

Sopeuttamisessa ei voida nojata vain leikkauksiin. Verotusta on lisättävä ja taloutta on uudistettava. Suomi tarvitsee vihreää tuottavuutta, jossa tehtyjä työtunteja ja käytettyjä luonnonvaroja kohden luodaan enemmän arvoa ja yhteistä hyvää. Sopeuttaminen on tehtävä tavalla, joka tukee päästövähennyksiä, köyhyyden vähentämistä, yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Liian rajuilla leikkauksilla romutetaan hyvinvointivaltio.

Vihreiden keinot turvaavat sekä hyvinvoinnin että elinvoimaisen planeetan. Tasaamme tulo- ja varallisuuseroja ja varmistamme riittävän veropohjan toimivien julkisten

palveluiden ja sosiaaliturvan kattamiseksi. Hyvinvointivaltion kasvuriippuvuutta tulee purkaa, jotta ihmisten hyvinvointi voidaan turvata huolimatta siitä, onnistuuko talouskasvun ja ympäristöhaittojen irtikytkentä. Vihreät mittaa talouspolitiikan onnistumista luonnon ja ihmisten hyvinvointia kuvaavilla mittareilla. Talouden on toimittava ihmisten ja planeetan hyväksi, ei niiden kustannuksella. Reilu muutos edellyttää myös feminististä talouspolitiikkaa, eli ihmisten hyvinvoinnin, tasa-arvon ja ekologisen kestävyuden tunnistamista talouden perustana, ei kulueränä. Talouskasvun tulee jatkossa tapahtua sosiaalisesti oikeudenmukaisella ja ympäristön kannalta kestäväällä tavalla.

Verotus on Vihreille työkalu ohjata yhteiskuntaa kestävämmäksi ja oikeudenmukaisemmaksi. Haluamme asettaa ympäristön tarvelemiselle hintalapun ja siirtää verotuksen painopistettä työn ja yrittämisen verotuksesta haittojen, kulutuksen ja omaisuuden verotukseen. Olemme valmiita nostamaan maksukykyisimpiin kohdistuvia veroja oikeudenmukaisesti turvataksemme vahvat julkiset palvelut ja yhteiskunnan kyvyn vastata ajan haasteisiin.

Vihreät haluaa luoda uutta työtä ja yrittäjyyttä ja varmistaa, että jokainen voi osallistua työmarkkinoille tilanteensa mukaan. Tarjoamme koulutus- ja työllistymispolkuja kaikille täällä syntyneille ja Suomeen eri syistä muuttaneille ja huolehdimme kestäväen yritystoiminnan edellytyksistä.

Siirrytään vakaaseen kohtuutalouteen

Vihreän talouspolitiikan kulmakivenä toimii kohtuutalous, jonka tavoitteena on ekologisesti kestävä ja ihmisten hyvinvointia tukeva talousjärjestelmä. Luonnonvarojen käyttöä pitää vähentää ja rajalliset luonnonvarat tulee käyttää tavalla, jolla pystytään aidosti lisäämään hyvinvointia. Olennaista on talouskasvuriippuvuuden purkaminen, hyvinvointierojen kaventaminen ja taloudellisen vallan keskittymisen ehkäiseminen. Vihreille kestävä hyvinvointi tarkoittaa merkityksellistä elämää, ei materiaalista kulutusta.

Otetaan ensiaskeleita kohti kohtuutaloutta

- Vahvistetaan talouspolitiikan laaja-alaista vaikutusarviointia ja vaikutusten sitovaa huomiointia päätöksenteossa. Huomioidaan paremmin vaikutukset ilmastoon ja luontoon, eri sukupuoliin, ikäryhmiin ja tuloluokkiin sekä yhteiskunnalliseen luottamukseen.
- Tehdään laaja selvitys Suomen talouden, hyvinvointivaltion ja hyvinvoinnin kasvuriippuvuudesta ja keinoista purkaa kasvuriippuvuutta.
- Mitataan talouspolitiikan onnistumista ensisijaisesti hyvinvointia ja ekologista kestävyttä kuvaavilla mittareilla.
- Otetaan käyttöön uusia talouspolitiikan mittareita ja työkaluja tukemaan ympäristökestävyyttä, tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta.
- Sisällytetään palkaton hoiva ja kotona tehtävä työ osaksi kansantalouden tilinpitoa.

Vahvistetaan julkista taloutta laaja-alaisesti

Vihreä finanssipolitiikka on vastasyklistä eli suhdanteita tasaavaa. Julkisen talouden tulee jatkuvasti olla siinä määrin vahva, ettei finanssipolitiikkaa jouduta kiristämään odottamattomissa kriiseissä. Vihreille julkisen talouden vahvistamisessa on keskeisenä tavoitteena sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus, tulo- ja varallisuuserojen kaventaminen sekä kestävä kehityksen edistäminen.

Aikamme suurimpiin yhteiskunnallisiin haasteisiin vastaaminen sekä vakaa ennustettava yhteiskunnallinen kehitys edellyttävät finanssipoliittista liikkumavaraa. Talouden liikkumavaran avulla kriiseistä voidaan selviytyä niin, että kukaan ei putoa keltasta ja kansantalouden vakaus säilyy. Esimerkiksi ilmaston kuumentamisen pysäyttäminen vaatii mittavia investointeja, jotka on toteutettava suhdanteesta riippumatta.

Taitetaan velkaantumista ja huomioidaan suhdanteet

- Vahvistetaan Suomen julkista taloutta uudistamalla verotusta ja vahvistamalla veropohjaa, karsimalla harkiten menoja sekä uudistamalla taloutta.
- Toteutetaan suhdanteita tasaavaa politiikkaa muun muassa julkisia investointeja ajoittamalla.
- Tehdään vastasyklistä finanssipolitiikkaa: Vähennetään julkisia menoja ja korotetaan veroja talouden kasvaessa talouden ylikuumentamisen ehkäisemiseksi. Lisätään vastaavasti taantumassa menoja ja lasketaan veroja talouden elvyttämiseksi.
- Laaditaan Suomeen parlamentaarinen ylivaalikautinen sitoumus ekologisten reunaehtojen asettamisesta talouden kehitykselle sekä talouden kestävyysvajeen taittamisesta.
- Kohdennetaan julkisia investointeja vihreään siirtymään ja turvataan ilmasto- ja luontoinvestoinnit kaikissa suhdanteissa.
- Tavoitellaan finanssipoliittista liikkumavaraa kasvattamalla työvoimaa, uudistamalla verotusta, lisäämällä kannusteita innovaatioihin, parantamalla tuottavuutta, nostamalla koulutustasoa ja priorisoimalla menokohteita.
- Uudistetaan kehysmenettelyä. Erotellaan pitkävaikutteiset investoinnit, kuten tutkimus ja kehitys, koulutus ja vihreän siirtymän investoinnit juoksevista menoista. Otetaan kehyksissä huomioon päätösten aiheuttamat muutokset myös valtion tuloissa.

Uudistetaan elinkeinorakennetta ja kannustetaan yrittäjyyteen kestävästi

Suomen elinkeinorakenne on keskittynyttä ja luonnonvarojen kulutus kestänyt. Vihreät haluaa uudistaa taloutta tuottamaan enemmän hyvinvointia pienemmällä ympäristöjalanjäljellä sekä kannustaa yrittämään ja luomaan uutta. Edistämme tervettä ja reilua kilpailua. Pien- ja mikroyritysten, yksinyrittäjien ja itsensä työllistäjien merkitys on

suuri, joten luomme tasapuolisesti mahdollisuuksia myös uusille ja pienille yrityksille. Itsensätyöllistäjyys ja pienyrittäjäyys ovat kasvava osa työelämää, mutta niihin liittyy myös epävarmuutta ja eriarvoisuutta. Työelämän turvaa tulee kehittää siten, että se huomioi erilaiset elämäntilanteet ja ehkäisee eriarvoisuuden kasautumista.

Luodaan puitteet reilulle markkinataloudelle

- Tuetaan vihreiden alojen kasvua sekä teollisuuden ja elinkeinorakenteen nopeaa uudistumista.
- Lakkautetaan tehottomat ja ympäristölle haitalliset yritystuet. Suunnataan yritystuet talouden kestävään uudistamiseen ja ekologiseen jälleenrakennukseen. Edellytetään tuen saajilta vastuullisuutta.
- Puretaan yrittämisen esteitä ja helpotetaan liikkumista palkkatyön, etuuksien ja yrittäjyyden välillä.
- Kehitetään osakeyhtiölakia siten, että yhtiön tarkoitusta laajennetaan pelkästään voiton tuottamisesta huomioimaan myös vaikutukset ympäristöön ja yhteiskuntaan.
- Lisätään reilua kilpailua. Vahvistetaan Kilpailu- ja kuluttajaviraston voimavaroja ja valtuuksia puuttua markkinoiden keskittymiseen. Laajennetaan yrityskauppavalvonnan soveltamisalaa.
- Edistetään vähähiilisten lopputuotteiden markkinoiden syntyä erityisesti niillä sektoreilla, joilla Suomella on kilpailukykyä, jotta vähennettäisiin epävarmuutta vihreän siirtymän investoinneissa.
- Edistetään yhteiskunnallisten yritysten tunnettuutta ja asemaa sekä luodaan kannusteita yhteiskunnalliseen yrittämiseen esimerkiksi verotuksen avulla. Huolehditaan niiden mahdollisuuksista osallistua julkisiin hankintoihin.
- Lisätään innovatiivisia hankintoja ja markkinavuoropuhelua ja asetetaan julkisiin hankintoihin kattavat ilmasto- ja ympäristövaikutuksia pienentävät sekä sosiaalista vastuuta vahvistavat hankintakriteerit.
- Veloitetaan suuret ja keskisuuret yritykset raportoimaan sukupuolten tasa-arvosta ja julkaisemaan tasa-arvosuunnitelmansa.
- Ohjataan TKI-investoinnit ekologisen ja sosiaalisen kestävyys edistämiseen.
- Edistetään aineettomaan arvонуontiin perustuvaa yritystoimintaa. Lisätään palvelualojen ja kulttuurin luovien alojen painoarvoa elinkeinopolitiikassa.

Tuetaan pien- ja mikroyrityksiä, yksinyrittäjiä ja itsensä työllistäjiä

- Helpotetaan pienimuotoista yritystoimintaa minimoimalla byrokratiaa ja poistamalla keinotekoiset yrittämisen esteet.
- Helpotetaan ensimmäisen työntekijän palkkaamista. Vapautetaan väliaikaisesti itsensä työllistävä yrittäjä ensimmäistä työntekijää koskevista sivukuluista.
- Parannetaan pienten ja uusien yritysten mahdollisuuksia osallistua julkisiin kilpailutuksiin jakamalla hankintoja pienemmiksi kokonaisuuksiksi. Hyödynnetään innovaatiokilpailuja.
- Korvataan palkansaajan ja yrittäjän erilliset työttömyysvakuutukset kaikille yhteisellä yhdistelmävakuutuksella.

Toteutetaan vihreä verouudistus

Verotus on Vihreille sekä työkalu yhteiskunnan ohjaamiseksi kestäväksi ja oikeudenmukaiseksi että välttämätön keino rahoittaa hyvinvointivaltion toiminta. Vihreän veropolitiikan tavoitteena on huolehtia riittävästä veropohjasta. Haluamme siirtää verotuksen painopistettä työn ja toimeliaisuuden verottamisesta haittojen ja varallisuuden verottamiseen varmistaen samalla verotuksen riittävän tason julkisen talouden näkökulmasta.

Verotetaan haittoja ja uudistetaan veropohjaa

- Uudistetaan arvonlisäverotusta niin, että nykyisen neliportaisen verotuksen sijaan käytössä on nollaverokanta, kestävän kulutuksen kanta ja yleinen kanta. Otetaan käyttöön ruoan arvonlisäveron palautus yhtäsuuruisena jokaiselle asukkaalle.
- Varmistetaan, että verotus kannustaa työntekoon kaikissa tuloluokissa, ja kohdistetaan mahdolliset veronalennukset työn ja kestävän yrittämisen verotukseen.
- Palautetaan yhteisövero pohjoismaiselle tasolle ja ehkäistään haitallista verokilpailua kansainvälisellä koordinaatiolla ja EU-sääntelyllä.
- Yhtenäistetään energiaverotusta ja sidotaan energian verotus indeksiin.
- Poistetaan varainsiirtovero kiinteistöveron piirissä olevilta kiinteistöiltä, asunto-osakkeilta ja kiinteistöyhtiön osakkeilta samalla korottaen kiinteistöveroa.
- Lisätään asteittain kiinteistöveron osuutta verorakenteesta. Uudistetaan kiinteistöverotusta siten, että vero painottuu maapohjaan ja maapohjan arvostus vastaa paremmin maan markkinavuokraa.
- Torjutaan harmaata taloutta. Edistetään sitä kautta reiluja työmarkkinoita ja vaikeutetaan rikollisen toiminnan rahoittamista.
- Otetaan käyttöön terveysperusteinen vero epäterveellisille tuotteille, kuten sokerille, kovalle rasvalle ja suolalle.

Lisää ympäristöperusteisista haittaveroista on luvussa 1.

Tasataan varallisuutta

- Otetaan puolustusmenojen rahoittamiseksi käyttöön varallisuuteen ja suuriin yrityksiin kohdistuva väliaikainen maanpuolustusvero.
- Otetaan käyttöön suurille omaisuuksille pysyvä varallisuusvero ja edistetään sitä myös EU-tasolla.
- Yksinkertaistetaan verotusta: arvioidaan kaikkien verovähennysten tarkoituksenmukaisuutta sekä oikeudenmukaisuutta ja vähennetään ongelmallisia verovähennyksiä.
- Siirrytään listaamattomien yhtiöiden osinkoverotuksessa eurooppalaiseen malliin, jossa osinkojen verotus perustuu selkeisiin euromääräisiin rajoihin ja poistetaan nettovarallisuuteen perustuva huojennus.

- Huolehditaan verotuksen oikeudenmukaisesta progressiosta. Tuodaan pääomatulojen verotus lähemmäksi ansiotulojen verotusta ja pitkällä aikavälillä yhdistetään ansiotulojen ja pääomatulojen verotus.
- Korotetaan eläkkeiden verotusta, poislukien pienet eläkkeet. Hillitään eläkkeiden ja eläkemenojen kasvua työeläkkeiden indeksijarrulla sekä indeksijäädytyksillä. Korvataan indeksimuutosten vaikutus pieniin eläkkeisiin keventämällä pienten eläkkeiden verotusta ja korottamalla Kelan maksamia eläkkeitä.
- Säilytetään perintövero ja kiristetään suurten perintöjen verotusta. Varmistetaan yrittäjien tosiasialliset mahdollisuudet sukupolvenvaihdoksiin. Rajataan sukupolvenvaihdoshuojennus yritysten perintöverotuksessa koskemaan enintään kahden miljoonan euron arvoista yritysomaisuutta.
- Annetaan metsäperinnön saajalle mahdollisuus suojella metsäänsä niin, että suojellun alan osalta ei tarvitse maksaa perintöveroa.

Varmistetaan reilut ja sujuvat työmarkkinat

Vihreiden tavoitteena on luoda ihmislähtöiset, joustavat, tasa-arvoiset ja yhdenvertaiset työmarkkinat. Työmarkkinoiden neuvotteluvallan tasapainosta työntekijöiden ja työnantajien kesken on huolehdittava samalla, kun työmarkkinoiden on vastattava teknologisiin ja demografisiin muutoksiin ja globaaleihin haasteisiin. Työmarkkinoita kehitettäessä tulee huolehtia sääntelyn selkeydestä, ennakoitavuudesta ja työllistämisen riskin alentamisesta sekä edistää työmarkkinoiden eriytymisen purkua ja yhdenvertaisuutta.

Työmarkkinoiden tulee olla kaikenlaisia ihmisiä varten. Osa-aikatyö, keikkatyö ja kaikki muukin kokoaikaista työtä pienempi työ on arvokasta, kuten on myös vapaaehtoistyö. Minkäänlaisen työn vastaanottamisen ja tekemisen eteen ei tule kasata esteitä esimerkiksi luomalla byrokratialoukkuja tai kieltoja sosiaaliturvalla. Työn joustoa, monipuolisuutta ja omaan tilanteeseen sopivaa osa-aikaisuutta tulee yhteiskunnassa lisätä, ei vähentää.

Uudistetaan työmarkkinoita

- Nostetaan työllisyysaste 80 prosenttiin vuoteen 2040 mennessä. Kiinnitetään erityistä huomiota nuorten työllistymiseen.
- Lisätään mahdollisuuksia osa-aikatyöhön sekä osa-aikaiseen yrittämiseen.
- Uudistetaan ulkomailla hankitun osaamisen tunnistaminen ja tutkintojen tunnustaminen sujuvammaksi ja kohtuuhintaisemmaksi.
- Mahdollistetaan opiskelu kaikille työttömille. Mahdollistetaan yleistuella opiskelu ja työllistymistä edistävä omaehtoinen opiskelu työttömän omalla ilmoituksella.
- Selkeytetään alustatalouden pelisääntöjä ja varmistetaan yrittäjämuoitoisessa työssä tosiasiallinen vapaus ja valta omaan työhön. Taataan alustayrittäjille laillinen järjestäytymis- ja neuvotteluoikeus.
- Korjataan kollektiivisen sopimisen ulkopuolelle jäävien työntekijöiden ja alustatalouden työntekijöiden suojan puutteet.

- Luovutaan työntekijöiden oleskelulupien saatavuusharkinnasta sekä toimiala- ja työtehtävärajoituksista.
- Luodaan valtakunnallisesti yhdenmukainen ja tasa-arvoinen palkkatukimalli. Taataan nuorille, vammaisille, täsmätyökykyisille ja pitkäaikaistyöttömille nopea pääsy palkkatukeen.
- Torjutaan ihmiskauppaa ja työperäistä hyväksikäyttöä ja tiukennetaan rangaistuksia. Lisätään valvovien viranomaisten resursseja puuttua, tiedottaa ja sanktioida työlainsäädännön laiminlyönneistä sekä työperäisestä hyväksikäytöstä. Huolehditaan, että ihmiskaupan ja lähirikosten uhrit saavat heille kuuluvat korvaukset ja asianmukaisen oikeusavun.
- Vahvistetaan julkisten hankintojen tilaajavastuuta velvoittamalla tilaaja tarkistamaan koko alihankintaketju työehtojen noudattamisen osalta sekä sopimuksen alkaessa että sen aikana.
- Poistetaan seksityöepäily ulkomaalaislain käännytysperusteista ja uudistetaan lainsäädäntöä seksityöntekijöiden turvallisuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin turvaavalla tavalla. Varmistetaan, että seksityöntekijöillä on oikeus elää ilman väkivaltaa ja hyväksikäyttöä.
- Uudistetaan työllisyyspalveluiden rahoitusmallia siten, että se huomioi paremmin talouden suhdannevaihtelut ja kannustaa panostamaan työttömien ja etenkin pitkäaikaistyöttömien oikea-aikaisiin palveluihin. Korotetaan lakisääteisten työvoimapalveluiden rahoitusta alueilla, joilla on korkea pitkäaikaistyöttömyysaste.

Tasapainotetaan valtaa työmarkkinoilla

- Edistetään syrjimätöntä rekrytointia ja monimuotoista työelämää, jotta jokaisella on mahdollisuus käyttää osaamistaan Suomessa täysimääräisesti.
- Valmistellaan työmarkkinalainsäädäntö kolmikantaisessa yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Säilytetään samalla eduskunnan täysi lainsäädäntövalta ja neuvotteluosapuolten välinen tasapaino.
- Tasapainotetaan työehtosopimuslain mukaisia hyvityssakkoja, annetaan työmarkkinajärjestöille oikeus nostaa ryhmäkanteita ja säädetään työntekijöiden tulkintaetuoikeus paikallisissa työehtosopimuksissa.
- Uudistetaan sovittelijainstituutiota vastaamaan työmarkkinoiden muuttuneita tarpeita ja varmistetaan sovittelijan tosiasialliset mahdollisuudet edistää sovintoa. Järjestetään sovittelijantoimiston yhteyteen työmarkkinaneuvotteluja tukeva riippumaton tiedontuotanto.
- Varmistetaan työsuojeluviranomaisen resurssien riittävyys. Korotetaan laittomasta irtisanomisesta maksettavia korvauksia.
- Puretaan osa- ja täsmätyökykyisten sekä vammaisten ihmisten työllistymisen esteitä. Varmistetaan näiden ryhmien oikeudenmukainen palkkaus ja säädetään julkisyhteisöille työllistämiskiintiö, eli velvoite palkata tietty määrä vammaisia ja täsmätyökykyisiä työntekijöitä.
- Kehitetään liikuntarajoitteisten ihmisten kuljetuspalveluita niin, että matkustaminen työpaikalle tai työpäivän aikana ei tule esteeksi työnteolle. Kehitetään työolosuhteiden järjestelytukea vastaamaan todellisia tarpeita.

- Varmistetaan, että työharjoittelusta maksetaan osaamista vastaavaa palkkaa ja että työnantajalle on kannattavaa palkata harjoittelijoita.

Varmistetaan mielekäs ja hyvä työelämä kaikille

Talouden ja teknologian murrokset ovat lisänneet työelämän paineita ja henkistä kuormaa. Työssä jaksamisen, mielekkään työn ja jatkuvan oppimisen merkitys korostuvat. Vihreät haluaa edistää kestäviä työuria, syrjimätöntä työelämää ja mielekästä työtä kaikille.

Tuodaan joustoa työntekoon

- Edistetään yhteiskunnassa laajempaa siirtymistä lyhyempään työaikaan. Helpotetaan osa-aikatyön tekemistä ja mahdollisuutta lyhentää työaikaa eri elämäntilanteissa.
- Laajennetaan mahdollisuutta joustotyöajan käyttöön etenkin asiantuntijatyössä ja mahdollistetaan joustotyöajasta sopiminen työehtosopimuksissa.
- Säädetään paikkariippumatonta työtä tukeva kokonaisuus, jolla varmistetaan työhyvinvointi ja työturvallisuus etätyössä sekä helpotetaan työskentelyä myös ulkomailta.
- Parannetaan työelämässä olevien osaamisen tunnistamista, jatkuvaa oppimista ja mahdollisuutta osaamisen kasvattamiseen. Lisätään muunto- ja päivityskoulutuksia ja uraohjausta ja tuetaan osaamisen kehittämistä työpaikoilla.

Parannetaan työssäjaksamista

- Käännetään mielenterveysperustaisten sairauspoissaolojen ja työkyvyttömyyseläkkeiden määrä laskuun tukemalla mielenterveystuntoutujien mahdollisuuksia pysyä työssä ja palata takaisin työelämään.
- Varmistetaan, että työntekijöillä on tosiasiallinen mahdollisuus irtautua työstä vapaa-ajallaan ja että jokaisella on vuosittain mahdollisuus palauttavaan lomaan työn muodosta riippumatta.
- Muutetaan vuosiloman kertymä heti työsuhteen alusta 2,5 päiväksi. Maksetaan vuosilomat sosiaalivakuutuksella.
- Varmistetaan, että EU:n työaikadirektiivin vähimmäissuojelu toteutuu työmuodosta riippumatta.
- Säädetään psykologisen kuormituksen ennaltaehkäisystä työterveyshuoltolaissa ja työturvallisuuslaissa.

4 Ihmisoikeudet, oikeusvaltio ja feminismi jokaisen turvana – kitketään syrjintä ja puolustetaan demokratiaa

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo, jakamattomat ihmisoikeudet, demokratia ja oikeusvaltio ovat vihreän politiikan ydintä. Ne ovat arvoja, joista Vihreät pitää aina kiinni.

Äärioikeisto ja autoritaariset voimat vahvistuvat globaalisti, mikä näkyy myös Suomessa. Tällä hetkellä ihmisoikeuksien ja vapauden kaventamista vaaditaan kansallisen turvallisuuden nimissä. Joudumme puolustamaan yhdenvertaisuudessa jo saavutettuja edistysaskeleita samalla, kun rajoja suljetaan apua hakevilta ja valvontaa ja kontrollia lisätään.

Vihreät puolustaa naisten sekä vammaisten, maahan muuttaneiden, sateenkaariväestön ja muiden vähemmistöjen oikeuksia tinkimättömästi. Ei riitä, että pidämme nykyisistä oikeuksista kiinni, vaan yhdenvertaisuutta on parannettava ja syrjivät ja rasistiset rakenteet purettava.

Vihreät on feministinen puolue. Feminismillä tavoitellaan kaikille vapautta olla oma itsensä ja yhteiskunnan eriarvoisuutta aiheuttavien valtarakenteiden aktiivista purkamista. Vihreä feminismi on intersektionaalista eli moniperusteisen syrjinnän tunnistavaa ja sitä purkavaa. Suomi on yksi Euroopan vaarallisimpia maita naisille ja tytöille, mikä johtuu erityisesti lähisuhde- ja seksuaaliväkivallasta. On viimein purettava asenteet, joissa koskemattomuuden rajoja ei kunnioiteta, seksuaalista ahdistelua vähätellään ja uhreja syyllistetään.

Suomi on myös yksi Euroopan rasistisimpia maita. Vihreät vaatii tiukkaa puuttumista rasismiin ja vihapuheeseen sekä konkreettisia antirasistisia tekoja.

Vaikka Suomi on edelleen maailman vakaimpia oikeusvaltioita, on tilanne täälläkin heikentynyt. Yhdysvaltojen ja Unkarin esimerkit osoittavat, että autoritaariset oikeistoryhmät murentavat valtaan päästessään oikeusvaltion perusteita. Vihreät haluaa vahvistaa demokratiaa ja oikeusvaltiota hyvän hallinnon, lainvalvonnan, vahvan kansalaisyhteiskunnan ja lehdistönvapauden kautta.

Edistetään tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja ihmisten vapautta olla oma itsensä

Jokaisen on voitava osallistua yhteiskuntaan ilman syrjintää, pelkoa tai näkymättömäksi jäämistä. Vihreät edistää politiikkaa, joka puuttuu aktiivisesti rasismiin, syrjintään ja eriarvoisuuteen. Suomen lainsäädännössä on eriarvoisuutta lisääviä ja ylläpitäviä

rakenteita, jotka estävät erityisesti vähemmistöryhmien oikeuksien toteutumista. Oikeuksien on näytävä arjessa palveluina, osallisuutena ja turvana – ei vain periaatteina paperilla.

Turvataan vähemmistöjen oikeudet

- Vahvistetaan yhdenvertaisuusvaltuutetun ja tasa-arvovaltuutetun resursseja kaikenlaisen syrjinnän torjumiseksi.
- Lisätään eri vähemmistöryhmiin kohdistuvaa vaikutusten arviointia lainsäädännössä, hallitusohjelmassa ja budjetoinnissa siten, että arviointi ohjaa päätöksentekoa vahvistamaan yhdenvertaisuutta.
- Korotetaan yhdenvertaisuuslain velvoitteet ja valvonta tasa-arvolain tasolle.
- Turvataan vammaisille ja erityistukea tarvitseville ihmisille oikeus omannäköiseen elämään, palveluihin ja täysimääräiseen osallisuuteen kaikilla elämänalueilla.
- Saatetaan YK:n vammaissopimus täysimääräisesti voimaan ja toteutetaan sopimuksen valvontaelimen suositukset.
- Säädetään esteettömyyden ja saavutettavuuden erillislaki sitovaksi ja sanktioituksi kokonaisuudeksi, joka kattaa fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja digitaalisen ympäristön jo suunnittelu- ja toteutusvaiheessa.
- Toimeenpannaan saamelaiden totuus- ja sovintokomission ehdotukset. Turvataan saamen kielet ja kulttuuri. Varmistetaan Saamelaiskäräjien toimintakyky riittävällä rahoituksella.
- Ratifioidaan alkuperäiskansoja koskeva ILO 169 -sopimus ja edistetään Pohjoismaisen saamelaisyleissopimuksen hyväksymistä saamelaiden maa- ja kulttuurioikeuksien turvaamiseksi. Vaaditaan saamelaisalueella tapahtuviin hakkuisiin ja maankäyttöhankkeisiin ennakkosuostumus.
- Parannetaan kielivähemmistöjen asemaa. Mahdollistetaan useampi kuin yksi kotikieli väestötietojärjestelmässä. Säädetään erilliset karjalan ja romanikielen kielilait ja toteutetaan elvytysohjelmien toimenpiteet.
- Nostetaan saamelais-, karjalais- ja romanikulttuurin tuntemusta osana kouluopetusta.
- Toimitaan aktiivisesti ruotsin kielen tasavertaisen ja perustuslain mukaisen aseman vahvistamiseksi Suomen toisena kansalliskielenä suomen kielen rinnalla.

Asetetaan katsomukset yhdenvertaiseen asemaan ja vahvistetaan uskonnonvapautta ja uskonrauhaa

- Varmistetaan, että maailmankatsomuksilla on yhdenvertainen asema suhteessa valtioon.
- Torjutaan uskonnollisiin yhteisöihin ja ihmisiin kohdistuvaa vihapuhetta, uhkailua ja häirintää. Turvataan kuitenkin sananvapaus kritiikkiin uskontoja kohtaan.
- Mahdollistetaan itsenäisesti uskontokuntaan liittyminen, sen vaihtaminen ja siitä eroaminen 15-vuotiaasta alkaen.
- Luodaan keinoja tunnistaa ja puuttua uskonnollisissa ja muissa yhteisöissä tapahtuvaan hengelliseen väkivaltaan, kunniaväkivaltaan ja pakottavaan

kontrolliin. Tuetaan irtautumismahdollisuuksia ihmisoikeuksia rajoittavista yhteisöistä.

- Vahvistetaan perus- ja ihmisoikeusnäkökulmaa katsomusopetuksessa. Edetään kohti yhteistä katsomusaihetta, ja varmistetaan sillä välin jokaisen oppilaan vapaus valita katsomusaineensa.

Edistetään sukupuolten tasa-arvoa

Jokaisella on oikeus määrätä omasta kehostaan, sukupuolestaan ja elämästään sekä elää turvassa väkivallalta ja syrjinnältä. Vihreät on sitoutunut vahvistamaan sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuden tunnustamista, edistämään tasa-arvoa työelämässä ja koulutuksessa sekä ehkäisemään ja torjumaan lähisuhde- ja seksuaaliväkivaltaa. Oikeuksien on toteuduttava lainsäädännössä, palveluissa ja oikeusjärjestelmässä yhdenvertaisesti ja viiveettä. Tasa-arvo ja koskemattomuus eivät ole mielipidekysymyksiä, vaan poliittisia velvoitteita.

Vahvistetaan jokaisen oikeutta määrätä kehostaan ja sukupuolestaan

- Laaditaan sateenkaaripoliittinen toimintaohjelma, joka vahvistaa sateenkaari-ihmisten oikeuksien toteutumista kaikilla hallinnonaloilla.
- Uudistetaan tasa-arvolaki huomioimaan sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, perhetilanteiden sekä lapsiperheellistymisen moninaisuus.
- Otetaan käyttöön juridinen kolmas sukupuoli. Vähennetään virallisissa yhteyksissä tarpeetonta sukupuoliluokittelua ja selvitetään juridisesta sukupuolimerkinnästä luopumista.
- Varmistetaan transihmisille riittävät erikoissairaanhoidon palvelut ilman kohtuutonta odotusaikaa.
- Alennetaan juridisen sukupuolen vahvistamisen ikäraja 18 ikävuodesta 15 vuoteen. Varmistetaan transnuorille murrosikää lykkäävien hoitojen saatavuus.
- Kielletään eheyttämistoiminta, eli niin sanotut eheytyshoidot, jotka tähtäävät yksilön seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin rikkomiseen henkisen väkivallan kautta.
- Kielletään lasten sukuelinten silpominen ja muut lasten lääketieteellisesti eivälttämättömät sukuelinkirurgiset toimenpiteet ja turvataan intersukupuolisten ihmisten oikeudet.
- Otetaan käyttöön alle 25-vuotiaille nuorille maksuton ehkäisy, joka sisältää kaikki modernit ehkäisyvälineet.
- Vahvistetaan oikeutta aborttiin. Mahdollistetaan abortin saaminen omalla päätöksellä ilman erillisiä perusteluja 18 raskausviikkoon asti.
- Lasketaan vapaaehtoisen sterilisaation ikäraja 18 vuoteen.

Edistetään sukupuolten välistä tasa-arvoa

- Arvioidaan hallitusohjelman sukupuolivaikutukset. Käytetään sukupuolitietoista budjetointia ja seurantaa, tehden niiden pohjalta konkreettisia muutoksia tasa-arvon parantamiseksi.
- Tunnistetaan sukupuolittuneet haavoittuvuudet ja edistetään sukupuolisensitiivisyyttä koulutuksessa ja sote-palveluissa. Panostetaan peruskouluikäisten osaamistason nostoon ja puretaan koulutuksen sukupuolijakoja.
- Parannetaan poikien ja miesten hyvinvointia esimerkiksi kannustamalla isiä vanhempainvapaisiin, panostamalla tunnetaitokoulutukseen sekä rahoittamalla naisvihan vastaista työtä.
- Puretaan työmarkkinoiden sukupuolittuneisuutta ja varmistetaan todellinen palkkatasa-arvo.
- Edistetään matalapalkkaisten, tyypillisesti naisvaltaisten alojen muita aloja vahvempaa palkkakehitystä.
- Vahvistetaan opinto-ohjausta. Ehkäistään opiskelu- ja alavalintojen eriytymistä sukupuolen ja sosiaalisen ja kulttuurisen taustan perusteella.
- Edellytetään palkka-avoimuutta ja samapalkkaisuutta lainsäädännön keinoin.
- Puututaan raskaus- ja perhevapaasyrjintään muun muassa vahvistamalla määräaikaissa palvelusuhteissa työskentelevien työsuhdeturvaa sekä edistämällä naisten urakehitystä ja sijoittumista johtotehtäviin.

Ehkäistään lähisuhdeväkivaltaa ja suojellaan uhreja

- Varmistetaan pysyvä ja riittävä rahoitus väkivallan ehkäisyyn ja tunnistamiseen sekä uhrien auttamiseen ja tekijöiden kuntoutukseen maksuttomana koko maassa. Kirjataan lähisuhdeväkivallan ehkäisy kuntien ja hyvinvointialueiden lakisääteiseksi tehtäväksi.
- Lisätään poliisin, syyttäjien, tuomareiden ja vankeinhoidon ammattilaisten koulutukseen sukupuolittuneen ja vähemmistöihin kohdistuvan väkivallan eri muotojen ymmärrystä.
- Jalkautetaan moniammatillinen riskin arviointi osaksi kaikkien lähisuhdeväkivallan uhrien kanssa tekevien viranomaisten yhteistyötä.
- Koulutetaan viranomaisia tunnistamaan naisvihan erilaisia ilmenemismuotoja, jotta niin naisiin kohdistuvaan väkivaltaan kuin sen uhkaan pystytään puuttumaan aiempaa tehokkaammin.
- Puututaan digitaaliseen häirintään ja vainoon luomalla poliisille, syyttäjille ja muille viranomaisille selkeät ja yhdenmukaiset toimintaohjeet.
- Säädetään rangaistavaksi pakottava kontrolli, eli pitkäkestoinen henkinen väkivalta ja uhrin toiminnan ja vapauden systemaattinen rajoittaminen.
- Helpotetaan ja nopeutetaan lähestymiskieltojen saamista sekä tiukennetaan niiden valvontaa.
- Noudatetaan naisiin ja tyttöihin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvän Istanbulin sopimuksen velvoitteita väkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta.

- Nostetaan väkivallan ehkäisy koko lapsi- ja nuorisokenttää koskevaksi tavoitteeksi, johon sitoutetaan koulutuksen ja sote-palveluiden lisäksi järjestöt, tunnistaen poikien ja miesten yllidustus fyysisen väkivallan tekijöinä ja kohteina.
- Lisätään suostumuskasvatuksen määrää kaikilla oppiasteilla ja vahvistetaan ikätasoisesti lasten ja nuorten ymmärrystä suostumuksesta ja turvataidoista.
- Velvoitetaan poliisi tutkimaan seksuaali- ja perheväkivaltarikokset kiireellisinä ja ryhtymään tehokkaiisiin suojatoimiin uhrin turvallisuuden takaamiseksi.
- Korjataan seksuaalirikoslainsäädännön puutteet rangaistusten osalta vastaamaan teon vakavuutta ja uhrin ihmisarvon loukkausta.
- Lisätään turvakotipaikkoja ja vahvistetaan turvakotien sekä tukipalvelujen saavutettavuutta myös miehille ja vähemmistöille, kuten vammaisille ihmisille.
- Tunnistetaan vammaiserityinen väkivalta, ehkäistään sitä ja puututaan siihen.
- Kitketään aktiivisesti kunniaan liittyvää väkivaltaa ja parannetaan viranomaisten osaamista ilmiön tunnistamisessa. Säädetään rikoslakiin erillinen avioliittoon pakottamisen kriminalisoiva säännös, jossa huomioidaan kaikki pakkoavioliiton erityispiirteet.
- Varmistetaan väkivallan vastaista työtä tekevien järjestöjen rahoitus.
- Edistetään naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen tunnistamista ja puututaan siihen muun muassa kouluttamalla sote- ja kasvatusalojen ammattilaisia.
- Päivitetään parituslainsäädäntöä parantamaan seksityöntekijöiden oikeudellista asemaa ja varmistetaan yhdenvertaiset mahdollisuudet ammatin harjoittamiseen.
- Kirjataan naismurha (femicide) rikoslakiin. Sukupuolensa vuoksi naiseen kohdistettu tahallinen tappo tunnustetaan omaksi rikosnimikkeekseen, josta tuomittava rangaistus on murhaa vastaava.

Vahvistetaan oikeusvaltiota, demokratiaa ja arjen turvallisuutta

Jokaisella on oltava mahdollisuus saada oikeutta. Viranomaisten toiminnan on perustuttava lakiin, avoimuuteen sekä riippumattomaan valvontaan. Nämä oikeusvaltion periaatteet eivät ole enää itsestäänselvyksiä, vaan myös Suomessa on vahvistettava oikeusvaltion rakenteita ja torjuttava yritykset murentaa niitä. Vihreät sitoutuu puolustamaan oikeusvaltion periaatteita kriisienkin keskellä. Todellinen kansanvaltaisuus, demokratia, toteutuu vain, jos ihmiset ovat kiinnostuneita päätöksenteosta ja voivat vaikuttaa siihen. Erityisesti lasten, nuorten, vähemmistöjen ja maahan muuttaneiden osallisuutta on vahvistettava, ja järjestöjen ja kansalaisliikkeiden toimintaedellytyksistä on pidettävä huolta. Myös vaalit ja puoluejärjestelmä kaipaavat uudistuksia, jotka lisäävät edustavuutta ja läpinäkyvyyttä.

Turvataan oikeusvaltio ja parannetaan lainvalmistelua

- Tehdään “oikeusvaltion stressitesti”, jossa arvioidaan, kuinka hyvin Suomen oikeusvaltion rakenteet kestävät niihin kohdistuvan poliittisen paineen heikentää oikeusvaltiota ja ihmisoikeuksia.

- Laaditaan viides kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma ja hallituskaudet ylittävä ihmisoikeusselonteko, huomioiden erityisesti kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten suositukset.
- Säädetään perustuslaissa nykyistä vahvemmin tuomioistuinten riippumattomuudesta.
- Varmistetaan lainvalmistelun laatu ja avoimuus varaamalla siihen riittävät resurssit. Turvataan riittävät lausuntoajat.
- Parannetaan tuomioistuinten mahdollisuutta jättää soveltamatta perustuslain kanssa ristiriidassa olevaa lainsäädäntöä. Poistetaan perustuslaista vaatimus ristiriidan ilmeisyydestä.
- Turvataan moniäänisen ja riippumattoman uutismedian toimintaedellytykset kaikissa tilanteissa.
- Perustetaan poliisin ulkopuolinen riippumaton poliisirikostutkintaa tekevä tah.

Lisätään ihmisten osallistumista ja parannetaan kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä

- Lasketaan äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden ikäraja 16 vuoteen kaikissa vaaleissa sekä kansalaisaloitteissa.
- Lisätään resursseja vaalien toteuttamiseen, jotta kaikilla on riittävä tieto ja saavutettavuus ehdolle asettumiseen, vaalityöhön osallistumiseen ja äänestämiseen.
- Torjutaan ehdokkaiden ja kampanjoijien häirintää vaaleissa ja muussa poliittisessa toiminnassa. Huomioidaan, että häirintä kohdistuu erityisesti naisiin, nuoriin ja vähemmistöjen edustajiin.
- Veloitetaan eduskunta käsittelemään kansalaisaloitteet loppuun asti myös vaalikausien yli. Luodaan sitovat aikamääreet, joiden puitteissa kansalaisaloitteet on käsiteltävä.
- Vahvistetaan kansalaisten ja viranomaisten vuoropuhelua. Vakiinnutetaan kansalaisraadit, -paneelit ja -kokoukset sekä osallistuva budjetointi osaksi yhteiskunnallista vaikuttamista.
- Edistetään perhemyönteisiä käytäntöjä kaikilla poliittisen toiminnan tasoilla esimerkiksi varmistamalla toimivat sijaisjärjestelyt ja järjestämällä lastenhoito kokousten ajaksi.
- Turvataan poliittisten naisjärjestöjen rahoitus ja tunnustetaan niiden keskeinen rooli demokratian ja tasa-arvon edistäjinä.
- Vahvistetaan nuorisovaltuustojen, vammaisneuvostojen ja muiden vaikuttamiselinten asemaa kunnissa ja hyvinvointialueilla.
- Lisätään kaikilla päätöksenteon tasoilla nuorten osallisuutta. Annetaan nuorisovaltuutetuille aloiteoikeus ja hyödynnetään oppilas- ja opiskelijakuntia ja muita nuorten kannalta luontevia kanavia. Taataan nuorisovaltuuston edustajille puhe- ja läsnäolo-oikeus kuntien ja hyvinvointialueiden toimielimissä.
- Vahvistetaan kansalaisyhteiskuntaa parantamalla järjestöjen ja päätöksentekijöiden vuoropuhelua ja varmistamalla riittävä ja pitkäjänteinen rahoitus. Turvataan kansalaisyhteiskunnan osallistumismahdollisuudet lainvalmisteluun.

- Helpotetaan yhdistysten omaa varainkeruuta keventämällä byrokratiaa ja päivittämällä rahankeräyslakia huolehtien lahjoittajien oikeusturvasta. Laajennetaan lahjoitusten verovapaus koskemaan kaikkia yleishyödyllisiä yhdistyksiä.

Kehitetään vaali- ja puoluejärjestelmää

- Uudistetaan vaalijärjestelmää, jotta vaalien suhteellisuus ja alueellinen edustavuus taataan nykyistä paremmin.
- Torjutaan sähköisen äänestämisen käyttöönotto vaaleissa tietoturvasyistä ja vaalisalaisuuden turvaamiseksi.
- Tehostetaan vaalirahoituksen valvontaa ja säädetään seuraamukset laiminlyönneistä. Säädetään vaalirahoituksen ennakoilmoitus pakolliseksi. Otetaan käyttöön ehdokaskohtainen vaalikampanjakatto.
- Varmistetaan, ettei autoritaarisia, demokratiaa vastustavia tai poliittisen väkivallan hyväksyviä puolueita hyväksytä puolurekisteriin.

Parannetaan arjen turvallisuutta

- Vahvistetaan oikeusjärjestelmän resursseja rikosten selvittämisestä ja tutkinnasta oikeusprosessiin ja rikosseuraamuksiin. Lyhennetään oikeusprosessien kestoja.
- Kohtuullistetaan oikeudenkäyntikuluja, jotta jokaisella on tosiasiallinen mahdollisuus hakea oikeutta ilman kohtuutonta taloudellista riskiä.
- Kohdennetaan poliisin voimavaroja ennaltaehkäisevään työhön ja lähisuhdeväkivallan kitkemiseen. Kovennetaan raiskausrikosten tuomioita ja vahvistetaan lapsiin verkossa kohdistuvien rikosten torjuntaa.
- Varmistetaan, että hätä- ja kriisitilanteissa saa apua. Lisätään pelastustoimen ja hätäkeskuspäivystyksen resursseja.
- Ehkäistään väkivaltaista radikalisaatiota ja järjestäytyntä rikollisuutta ja tuetaan niistä irtautumista moniammatillisella yhteistyöllä.
- Säädetään maalittaminen ja vihapuhe rangaistaviksi lainsäädännössä. Huomioidaan, että vihapuhetta esiintyy erityisesti naisia ja vähemmistöjä kohtaan.
- Turvataan viestinnän luottamuksellisuus ja muut perusoikeudet, kun päätetään sisäisen turvallisuuden ja lainvalvonnan keinoista. Estetään yleisluontoinen ja kohdentamaton massavalvonta, kuten kasvojentunnistuksen käyttö.
- Helpotetaan ylivelkaantuneiden tilannetta. Korotetaan ulosoton suojaosaa ja kohdistetaan ulosoton tilitys ensisijaisesti pääomaan ja toissijaisesti korkoihin ja perintäkuluihin. Lyhennetään yksityishenkilön velan vanhentumisen aikaa ja tehdään velkajärjestelyyn pääsystä helpompaa.

5 Sivistys on yhteiskunnan sydän - panostetaan koulutukseen, tieteeseen ja kulttuuriin

Suomen menestys on perustunut tasa-arvoiseen ja maksuttomaan koulutukseen, jossa kaikki pidetään mukana. Muuttuvassa maailmassa koulutus ja sivistys ovat edellytyksiä yhteiskunnan vakaudelle, resilienssille ja demokratialle. Vihreille sivistys on myös itseisarvo.

Vihreät edellyttää, että jokainen voi tavoitella haluamaansa koulutusta, kehittää itseään ja vaihtaa elämänsä suuntaa tietäen, että yhteiskunnan turvaverkko kannattelee. Koulutus maksaa itsensä takaisin, kun siihen uskalletaan panostaa. Haluamme nostaa suomalaisten koulutustason, oppimistulokset ja tutkimuksen kansainväliseen kärkeen.

Vihreät haluaa nostaa kulttuurin arvostuksen sen ansaitsemalle tasolle. Vihreän kulttuuripolitiikan ytimessä ovat taiteen vapaus ja itseisarvo, kulttuuripalveluiden monimuotoisuus ja tasa-arvoinen saavutettavuus sekä taiteilijoiden ja muiden kulttuurialan ammattilaisten toimeentulo. Kulttuuri on myös kasvavassa määrin kestävän talouden voimavara.

Vihreät edistää yhteiskuntaa, jossa tutkittua tietoa arvostetaan ja sitä hyödynnetään laaja-alaisesti poliittisessa päätöksenteossa ja julkisessa keskustelussa. Haluamme turvata tutkimuksen ja innovaatioiden vakaan, riittävän ja ennustettavan rahoituksen. Uusi teknologia tuo mukanaan sekä mahdollisuuksia että riskejä. Vihreät haluaa valjastaa teknologisen kehityksen palvelemaan hyvää elämää, vapautta, demokratiaa ja kestävä kehitystä.

Turvataan jokaiselle hyvä koulupolku

Vihreiden mielestä laadukas ja yhdenvertainen koulutus on suomalaisen yhteiskunnan perusta ja edellytys kestäväälle tulevaisuudelle. Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus turvalliseen ja laadukkaaseen koulupolkuun varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle. Pitkäjänteinen rahoitus, työrauha sekä oppilaiden, opiskelijoiden ja henkilöstön hyvinvointi ovat edellytyksiä oppimiselle.

Parannetaan koulutuksen rahoitusta ja alan palkkausta

- Luodaan koulutukselle pitkäjänteinen rahoitus- ja tulevaisuusohjelma. Nostetaan pitkällä aikavälillä koulutuksen rahoitus vähintään pohjoismaiselle tasolle.
- Vahvistetaan kaikkien koulutusasteiden perusrahoitusta. TKI-rahoituksella ei voi korvata perusrahoitusta.
- Varmistetaan koulutuksella, työoloilla ja palkkauksella, että ammattilaisia saadaan kouluihin ja päiväkoteihin riittävästi. Perustetaan opettajarekisteri, jolla varmistetaan riittävä opettajien määrä, kelpoisuudet sekä täydennyskoulutus- ja ennakkointitiedot.
- Varmistetaan, että kaikilla koulutusasteilla huolehditaan henkilöstön hyvinvoinnista, sillä hyvinvoiva henkilöstö mahdollistaa omalta osaltaan laadukkaan koulutuksen toteuttamisen.

Tuetaan lasten ja nuorten koulutuspolkua

- Rakennetaan saumaton oppimisen tuen järjestelmä varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle asti.
- Säädetään lailla sitovista enimmäisryhmäkoista.
- Nostetaan varhaiskasvatuksen osallistumisastetta ja tehdään varhaiskasvatuksesta velvoittavaa viidestä ikävuodesta eteenpäin. Kannustetaan varhaiskasvatukseen erityisesti niitä alle viisivuotiaita joiden kielitaidon kehitystä varhaiskasvatus tukee ja lisätään varhaiskasvatuksen suomi toisena kielenä - opetusta.
- Puututaan kiusaamiseen ja kouluväkivaltaan välittömästi, tehokkaasti ja moniammatillisesti. Vahvistetaan koulu- ja etsivää nuorisotyötä.
- Kehitetään koulujen henkilökunnan osaamista kohdata neurokirjon oppilaita, mielenterveyden haasteita, kriisejä ja kiusaamistilanteita.
- Vahvistetaan tutkintokoulutukseen valmentavaa koulutusta (TUVA) ja aloitetaan kuntouttavan opetuksen lainsäädäntövalmistelu.
- Varmistetaan, että nivelvaiheissa tuki jatkuu katkeamatta, jotta yksikään lapsi tai nuori ei putoa koulupolulta ja tieto siirtyy sujuvasti oppilaitosten välillä.
- Puretaan koulutus- ja ammattialavalintojen sukupuolittunutta eriytymistä.
- Ehkäistään alueellista ja koulujen välistä eriarvoistumista tukemalla riittävällä tasa-arvorahalla niiden päiväkotien ja koulujen toimintaa, joiden alueilla on matala koulutusaste, paljon työttömyyttä, vieraskielisiä ja vähävaraisia perheitä.
- Turvataan kielelliset valmiudet jokaiselle oppilaalle ja opiskelijalle vahvistamalla sekä kansalliskielten oppimista että oman äidinkielen opetuksen laatua ja saatavuutta.
- Luodaan yhtenäiset kriteerit S2-opetukseen ohjaamiselle ja sieltä pois siirtymiselle sekä kavennetaan kuntien välisiä eroja opetuksen laadussa ja saatavuudessa.

Kehitetään toisen asteen opintoja

- Taataan jokaiselle nuorelle toisen asteen koulutus tarjoamalla yksilöllistä, oikea-aikaista ja vaikuttavaa tukea heille, joilla on riski ajautua koulutuspolun ulkopuolelle.
- Korjataan lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmä ja poistetaan siihen sisältyvä vuosittain rahoitusta heikentävä yksikköhintojen leikkuri.
- Vähennetään lukion suorituskeskeisyyttä ja vahvistetaan sen yleissivistävää luonnetta.
- Nostetaan ammatillisen koulutuksen laatua, arvostusta ja rahoitusta ja varmistetaan, että ammatillinen koulutus tarjoaa riittävät valmiudet jatko-opintoihin. Lisätään lähiopetusta erityisesti oppivelvollisille nuorille.
- Varmistetaan, että korkeakouluihin on monipuolisia ja maksuttomia valintaväyliä, jotka huomioivat erilaiset taloudelliset ja elämäntilanteet. Lievennetään ensikertalaisääntöä siten, että ensikertalaisuus säilyy ensimmäisen opiskeluvuoden ajan.
- Tuetaan nuoria oman alan löytämisessä ja edistetään erityisesti ammatillisen koulutuksen suorittaneiden korkeakoulu siirtymiä. Tarjotaan koulutusseteli vaille opiskelupaikkaa jääneille nuorille.

Nostetaan koulutusastetta ja vahvistetaan koulutuksen laatua

Suomen menestys perustuu korkeaan osaamiseen, jonka kivijalkana toimii kaikille saavutettava, maksuton koulutus korkea-asteelle asti. Korkeakoulutuksen tulee olla laadukasta, maksutonta ja perustua autonomisiin korkeakouluihin. Erilliset korkeakoululait takaavat yliopistoille ja ammattikorkeakouluille omat selkeät roolinsa ja tehtävänsä mahdollistaen yhteistyön. Haluamme nostaa Suomen koulutusasteen takaisin maailman kärkijoukkoon ja varmistaa, että osaamistaan voi kehittää ja kouluttautua voi läpi elämän. Tavoitteena on, että jokaisella on jokin perusasteen jälkeinen tutkinto.

Nostetaan koulutusastetta

- Laaditaan pitkäjänteinen rahoitus- ja toimenpidesuunnitelma korkeakoulutustason nostamiseksi 50 prosenttiin nuoresta ikäluokasta vuoteen 2030 mennessä ja etenemiseen kohti 60 prosenttia.
- Huolehditaan, ettei koulutuksen rahoitus heikkene ikäluokkien pienentyessä vastaavasti, vaan oppilas- ja opiskelijakohtainen rahoitus kasvaa.
- Panostetaan luku- ja kirjoitustaitoon koulutusjärjestelmän kaikilla asteilla.
- Vahvistetaan perusopetuksessa perustaitoja ja lukemista ja huolehditaan oppikirjojen riittävydestä.
- Varmistetaan tutkintokoulutuksen maksuttomuus opiskelijalle kaikilla asteilla. Luovutaan EU- ja ETA-maiden ulkopuolisten opiskelijoiden lukuvuosimaksuista.
- Lisätään aloituspaikkojen määrää huomioiden sekä alueelliset että alakohtaiset tarpeet. Huolehditaan, että aloituspaikkojen määrän kasvu toteutetaan tinkimättä opetuksen laadusta ja vaativuudesta.
- Puretaan koulutuksen periytyvyyttä ja lisätään aliedustettujen ryhmien, kuten maahanmuuttajataustaisten nuorten, osallistumista korkeakoulutukseen.
- Ehkäistään terveydellisistä, elämänhallinnallisista tai muista haasteista johtuvaa koulupudokkuutta tarjoamalla nuorille nivelvaiheen koulutusta, nuorisotyötä sekä erilaisia palvelumuotoja, jotka auttavat opintojen loppuun saattamisessa ja mielekkään tutkinnon suorittamisessa.
- Turvataan jokaiselle nuorelle tosiasiallinen mahdollisuus lukio-opintoihin asuinpaikasta riippumatta.

Uudistetaan jatkuvan oppimisen rakenteet

- Otetaan käyttöön uudistettu, kannustava uudelleen kouluttautumistuki, joka kohdentuu erityisesti osaamisen päivittämiseen ja alan vaihtamiseen.
- Tehdään alanvaihdosta joustavaa ja sujuvaa niille, joilla on jo opinto-oikeus tai tutkinnon jo suorittaneille.
- Kehitetään valtakunnallisesti tunnistettavia, tutkintoa lyhyempiä ja helposti työuran lomassa suoritettavia koulutuskokonaisuuksia vastaamaan työmarkkinoiden osaamistarpeisiin.

- Perustetaan julkisesti hallinnoitu ja korkeakoulujen autonomiaa kunnioittava apurahajärjestelmä ulkomailta saapuvien opiskelijoiden tukemiseksi. Apurahoja kohdistetaan erityisesti vainoa ja väkivaltaa lähtömaasta pakeneville opiskelijoille.

Tehdään Suomesta vapaan tieteen ja tutkimuksen vetovoimainen keskus

Vihreän tiedepolitiikan ytimessä ovat uteliaisuus ja sivistys, tieteen vapaus ja itseisarvo, tiedon tasa-arvoinen saavutettavuus sekä tieteentekijöiden kestävä toimeentulo. Pitämällä huolta tieteen vapaudesta, tutkimuksen rahoituksesta ja tutkittua tietoa arvostavasta ilmapiiristä Suomella on kaikki edellytykset olla jatkossakin tieteestä ja tutkimuksesta ammentava korkean osaamisen yhteiskunta, joka houkuttelee kansainvälisiä osaajia ja investointeja. Vaadimme yhteiskunnan, jossa poliittisessa päätöksenteossa ja julkisessa keskustelussa nojataan tutkittuun tietoon.

Vahvistetaan vapaata tiedettä

- Puolustetaan ja vahvistetaan yliopistojen autonomiaa. Varmistetaan, että tutkimus perustuu tiedeyhteisön asiantuntijuuteen, eikä poliittinen ohjaus kavenna tieteen vapautta.
- Nostetaan tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan rahoitusta TKI-rahoituslain mukaisesti kohti 4 prosentin BKT-tavoitetta vuoteen 2030 mennessä. Vahvistetaan tarvittaessa vero-ohjausta TKI:n yksityisen rahoituksen takaamiseksi.
- Varmistetaan yliopistojen ja tutkimuslaitosten kestävä toimintaedellytykset pitkäjänteisellä, ennustettavalla ja läpinäkyvällä rahoituksella.
- Vahvistetaan perusrahoitusta suhteessa kilpailtuun tutkimusrahoitukseen. Näin vahvistetaan yliopistojen autonomiaa ja turvataan pitkäjänteiset tutkimus- ja opetustehtävät.
- Kehitetään yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen rahoitusmalleja siten, että ne painottavat liiallisten tulostittareiden sijaan monipuolisemmin korkeakoulujen omia strategisia painopisteitä.
- Huomioidaan TKI-investoinneissa tasapainoisesti eri sektorit ja vahvistetaan korkeakoulujen osuutta TKI-rahoituksesta. Kannustetaan korkeakouluja monipuolisiin kumppanuuksiin erilaisten toimijoiden kanssa. Huomioidaan investointien kohdentamisessa alueellisten korkeakoulujen ja toisen asteen koulutuksen vaikutus alueiden kehitykseen.
- Tuodaan julkisesti rahoitettu tutkimus avoimesti saataville.

Tehdään tutkijan urapolusta houkutteleva

- Kehitetään tutkijoiden uramallia selkeäksi, kannustavaksi ja kansainvälisesti kilpailukykyiseksi, jotta tutkijat voivat keskittyä pitkäjänteisesti tutkimukseen ja opetukseen. Lisätään vakinaisten työsuhteiden osuutta ja parannetaan apurahatutkijoiden sosiaaliturvaa ja terveydenhoitoa.

- Edistetään tiedeyhteisön kansainvälistymistä mahdollistamalla oleskeluluvan saaminen koko tutkimushankkeen tai väitöskirjatyön ajaksi. Rakennetaan korkeakouluihin laadukkaita englannin- ja kaksikielisiä tutkinto-ohjelmia, lisätään yhteistyötä ulkomaisten toimijoiden kanssa sekä parannetaan perheiden kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.
- Helpotetaan vaihto-opiskelua sekä suomen tai ruotsin kielen opintojen sovittamista osaksi tutkintoja.

Investoidaan rohkeasti kulttuuriin

Kulttuuri on elävän ja ajattelevan yhteiskunnan perusta. Sen moninaisuus edellyttää politiikkaa, joka tunnistaa eri taiteen- ja kulttuurialojen erilaiset toimintalogiikat ja tarpeet. Vihreiden tavoitteena on monipuolinen ja vireä kulttuurin tarjonta, jossa jokaisella on oikeus ja mahdollisuus osallistua kulttuurin kokemiseen ja sen luomiseen. Kulttuuri ja luovat alat ovat tärkeitä myös taloudelle ja yhteisöllisyydelle. Kulttuuria on perusteltua tukea julkisin varoin ja samalla parantaa kulttuurin yksityisen rahoituksen edellytyksiä alojen erityispiirteet huomioiden. Rohkeilla investoinneilla turvataan kulttuurialan ammattilaisten toimintaedellytykset peli- ja elokuva-alasta perinteisiin taiteisiin ja vahvistetaan korkean tason osaamista ja kulttuurivientiä.

Parannetaan kulttuurin rahoitusta ja toimintaedellytyksiä

- Nostetaan kulttuurin julkista rahoitusta ja kehitetään kulttuurin rahoitusrakenteita kokonaisuutena. Kasvatetaan valtion taide- ja kulttuuribudjetti pitkällä tähtäimellä prosenttiin talousarvion loppusummasta.
- Vahvistetaan taiteen ja kulttuurin tekijöiden tekijänoikeuksia ja turvataan asianmukaiset korvaukset myös tekoälyn hyödyntämisestä materiaalista.
- Huolehditaan julkisen rakentamisen prosenttitaideperiaatteesta ja selvitetään, voiko periaatetta laajentaa myös yksityiseen rakentamiseen.
- Tuetaan kulttuurialan pienyrittäjyyttä. Lisätään valtion taiteilija-apurahoja sekä parannetaan kulttuurin apurahansaajien sosiaaliturvaa. Käynnistetään kokeilu taiteilijapalkasta.
- Panostetaan taiteen ja kulttuurin tekemisen ja kokemisen tilojen saatavuuteen.
- Tuetaan kulttuurin ja taiteen saatavuutta ja saavutettavuutta sekä alan elinvoimaa laskemalla kulttuuripalveluiden arvonnisäveroa ja pudottamalla kirjojen, oppikirjojen ja lehtien arvonnisäverokanta nolnaan.
- Lisätään vapaan kulttuurin ja järjestöjen rahoitusta, jotta niiden varassa olevaa kulttuuritoimintaa voidaan säilyttää ja laajentaa.
- Pidetään huolta vapaan sivistystyön verkostosta ja rahoituksesta. Huolehditaan kirjastojen saavutettavuudesta ja kehitetään kirjastojen asemaa koko kansan kulttuurikeskuksina.
- Luodaan toimintamalleja, joilla vapaaehtoisuuteen pohjautuvaa ja kulttuurin pariin kannustavaa kulttuurikummitoimintaa voidaan valtakunnallisesti organisoida ja kehittää.

- Laajennetaan kulttuurisetelikoikeilu valtakunnalliseksi. Myönnetään jokaiselle nuorelle vuosittainen kulttuuribudjetti käytettäväksi vapaasti kulttuuripalveluihin.
- Taataan kaikkien oikeus taiteeseen ja kulttuuriin myös tekijänä huolehtimalla taiteen perusopetuksen laadusta ja saavutettavuudesta sekä turvaamalla edellytykset ihmisten omaehtoiselle kulttuuritoiminnalle.
- Huolehditaan lasten ja nuorten kulttuurin saavutettavuudesta koko maassa. Varmistetaan kaikille kahdeksaluokkalaisille kohdistuvan Taidetestaajat-kulttuurikasvatusohjelman jatko.
- Huomioidaan kulttuuri ja luovat alat osana elinkeinopolitiikkaa. Panostetaan myös taiteen ja kulttuurin vientiin koska ne ovat kasvualoja.
- Varmistetaan, että tekijät saavat oikeudenmukaisen korvauksen jakelualustasta riippumatta ottamalla käyttöön esimerkiksi suoratoistopalveluita koskeva maksu.
- Turvataan Yleisradion toiminta koko maassa, vähemmistökielillä ja saavutettavien kulttuuripalveluiden osalta.
- Varmistetaan kulttuurin alueellinen saavutettavuus ja huolehditaan alueellisten kulttuurilaitosten rahoituksesta.

Hyödynnetään uutta teknologiaa demokraattisesti, turvallisesti ja kestävästi

Vihreät haluaa hyödyntää teknologiaa modernin hyvinvointivaltion rakentamiseen, perusoikeuksien turvaamiseen ja yhteiskunnan kohtaamien kriisien ratkaisuun. Teknologian kehitys on vaikuttanut ja vaikuttaa laajasti koko yhteiskuntaan. Sen luomiin mahdollisuuksiin tarttuminen ja uhkiin vastaaminen edellyttää ennakoivaa ja tietopohjaista politiikkaa, joka huomioi teknologian ympäristövaikutukset ja edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Teknologia on myös yhä keskeisempi osa kansainvälistä valtapeliä. Suomen on otettava rooli vastuullisena teknologian hyödyntäjänä ja luotettavana, demokratiaa ja ihmisoikeuksia kunnioittavana teknologian kehittäjänä ja toimittajana. Erityisesti tekoälyn kehitys etenee niin nopeasti, että sen mahdollisuuksien rinnalla on tunnistettava uudet riskit ja varauduttava niihin ennakoivasti.

Hyödynnetään teknologian mahdollisuudet

- Kehitetään julkisia digipalveluita ihmislähtöisesti. Tuotetaan palvelut entistä tehokkaammin ja laadukkaammin ja siten, että ne ovat helposti löydettäviä, sujuvia ja saavutettavia. Turvataan perinteinen asiointi heille, joille digipalvelut eivät ole mahdollisia tai tarkoituksenmukaisia.
- Kehitetään ennakoivia dataa ja tekoälyä hyödyntäviä palveluita, jotka vähentävät hallinnon kuormitusta ja asiakkaan vaivaa. Silloin, kun asia edellyttää tapauskohtaista harkintaa, varmistetaan, että sen tekee aina ihminen. Taataan, että automatisoitu päätös voidaan aina saada myös ihmisen käsiteltäväksi.
- Varmistetaan, että julkisella sektorilla voidaan turvallisesti ottaa käyttöön ja hyödyntää tekoälyjärjestelmiä, eri hallinnonaloilla tuotettua dataa ja uuden sukupolven robotiikkaa.

- Vahvistetaan julkista keskustelua ja päättäjien osaamista teknologioiden nopeasta kehityksestä ja vaikutuksista.
- Luodaan tulevaisuuden teknologista kilpailukykyä vahvistamalla Suomen asemaa houkuttelevana maana kehittää ja kaupallistaa kriittisiin teknologioihin perustuvia innovaatioita.

Hallitaan uuden teknologian riskejä

- Vahvistetaan eurooppalaisten digitaalisten ratkaisujen markkinaa ja kilpailukykyä julkisilla hankinnoilla.
- Edellytetään julkisilta palveluilta riippumattomuutta EU:n ulkopuolisista digitaalisista ratkaisuista. Suositetaan vapaiden ohjelmistojen käyttöä julkishallinnossa.
- Julkaistaan julkisella rahalla tuotetut tietojärjestelmät lähtökohtaisesti avoimilla lisensseillä.
- Julkaistaan julkisella rahalla tuotetut tietojärjestelmät lähtökohtaisesti avoimilla lisensseillä.
- Varmistetaan, että EU kantaa globaalia vastuuta tietoturvallisten viestintäkanavien ylläpitämisestä. Torjutaan salausteknologioita heikentävät ratkaisut, kuten viranomaisten takaportit, huomioiden, että alustoilla on silti vastuu niillä levitetävän sisällön moderoinnista ja läpinäkyvyydestä.
- Vahvistetaan alustojen vastuuta riippuvuutta aiheuttavien mekanismien korjaamisessa ja haitallisen sisällön suodattamisessa ja moderoinnissa. Luodaan sääntelyä estämään kuluttajien lukkiutumista tietyille alustoille.
- Vahvistetaan media- ja digilukutaitoa. Tuetaan lapsia ja nuoria digiajassa rajaamalla oppimiselle ja hyvinvoinnille haitallista teknologian käyttöä kouluissa. Toteutetaan verkkopalveluiden ikäraajat EU-tasolla yhtenäisesti ja yksityisyyttä kunnioittaen. Varmistetaan, ettei lasten ja nuorten demokraattiset perusoikeudet vaarannu.
- Laajennetaan tiedollista itsemääräämisoikeutta, eli jokaisen oikeutta hallita itseään koskevaa dataa.
- Hillitään tekoälyn haitallisia vaikutuksia ympäristöön, tekijänoikeuksiin ja työmarkkinoihin sääntelyllä ja verotuksella ensisijaisesti EU-tasolla. Varmistetaan tekoälyn hyötyjen oikeudenmukainen jakautuminen yhteiskunnassa.
- Säädetään velvollisuus erotella mahdollisesti harhauttava tekoälyn tuottama sisältö ihmisen tuottamasta. Kielletään toisen äänen tai ulkonäön käyttäminen syvävääreännöksissä ilman lupaa.
- Päivitetään lainsäädäntö puuttumaan teknologiavälitteiseen väkivaltaan ja kaikkiin, mutta erityisesti seksuaalissävytteisiin, syvävääreännöksiin
- Varmistetaan julkisen hallinnon siirtyminen kvantti- ja tekoälyturvallisiin salausten menetelmiin, jotta voidaan estää uusien haavoittuvuuksien syntyminen tietojärjestelmiin.
- Varmistetaan tekoälyn läpinäkyvyys ja vastuullisuus niin julkishallinnossa kuin suurten yksityisten tekoälyjärjestelmien toiminnassa. Turvataan jokaisen oikeus ymmärtää häntä koskevat tekoälyavusteiset päätökset.

- Edistetään kansainvälisiä sopimuksia, joilla tarkkaillaan ja säännellään kaikkein kyvykkäimpien tekoälyjärjestelmien kehitystä ja turvataan ihmiskunnan hallintavalta tekoälyn kehityksessä. Lyhyellä aikavälillä on luotava vahvat säätelyn ja valvonnan mekanismit, joilla hillitään tekoälyn käyttöä biologisten ja kemiallisten aseiden sekä kyberhyökkäysten kehittämässä.

6 Kestävä väestökehitys – hyvää elämää kaikille kaikkialla Suomessa

Suomen tulee olla avoin ja oikeudenmukainen maa, jonka eri alueille voi muuttaa ja jäädä elämään hyvää arkea riippumatta saapumisen syystä, oli se sitten rauha ja turva, koulutus, työ ja toimeentulo tai rakkaus, perhe ja läheiset.

Suomen väestö muuttuu ja muuttaa. Suuret ikäluokat ikääntyvät, syntyvyys on matalalla tasolla ja väestö kasvaa ulkomailta Suomeen muuttavista ihmisistä. Maan sisäisessä muuttoliikkeessä ihmiset ja työpaikat keskittyvät pitkälti kasvukeskuksiin ja monilla alueilla väestö vanhenee ja ikääntyy. Toisaalla palvelujen tarve kasvaa liian nopeasti ja toisaalla käyttäjiä ei ole riittävästi, mikä haastaa palveluiden järjestämistä.

Vihreät haluavat mahdollistaa hyvän ja ekologisesti kestävä elämän koko maassa. Näemme eri alueiden moninaisuuden vahvuutena ja haluamme kehittää alueita niiden omiin vahvuuksiin nojaten. Samanaikaisesti tunnistamme kasvukeskusten ja väestöään menettävien alueiden erilaiset haasteet. Myös etätyö ja monipaikkaisuus avaavat uudenlaisia mahdollisuuksia tasapainottaa aluekehitystä ja vähentää liikkumisen ympäristökuormitusta. Samalla ne voivat lisätä yhteisöllisyyttä ja vahvistaa yhteyksiä erilaisten alueiden välillä.

Suomeen muutetaan pääasiassa työn, perhesyiden ja opiskelun vuoksi. Suomi tarvitsee huomattavaa nettomaahanmuuttoa tasaamaan huoltosuhdetta eli ikäluokkien pienenemisestä johtuvaa työikäisten vajetta suhteessa työelämän ulkopuolella olevaan väestöön. On järkevää panostaa inhimilliseen maahanmuuttopolitiikkaan, joka purkaa esteitä asettua Suomeen. Haluamme, että Suomeen on helppoa muuttaa ja jäädä työn, perheen, opiskelun, turvan tai uuden elämän perässä.

Onnistunut kotoutuminen ja yhdenvertaiset mahdollisuudet ovat keskeisiä niin yksilölle, perheille kuin yhteiskunnalle. Vahva panostus kielikoulutukseen ja osaamisen tunnustamiseen rakentavat polkuja hyvään kotoutumiseen ja työelämään. Ihmisten kiinnittyminen yhteisöihin lisää alueiden elinvoimaa, hyvinvointia ja yhteiskunnan toimivuutta.

Toteutetaan kestävää alue- ja kaupunkipolitiikkaa

Vihreä aluepolitiikka nojaa alueiden omiin vahvuuksiin. Niitä tukemalla voidaan lisätä alueiden elinvoimaa. Monipaikkaisuus ja etätyö ovat tuoneet uudenlaisia mahdollisuuksia, joita kannattaa hyödyntää. Haluamme varmistaa kaupunkiseutujen kestävä kasvun huolehtimalla kaupunkiluonnon säilymisestä ja lisäämisestä sekä viihtyisistä asuinympäristöistä. Ehkäisemme segregaatiota varmistamalla laadukkaita palveluita ja kohtuuhintaisen asumisen riittävyys.

Hyödynnetään alueiden vahvuuksia ja turvataan palvelut

- Toteutetaan reilu ja oikeudenmukainen kuntien ja hyvinvointialueiden valtionosuusuudistus, joka huomioi erot palvelutarpeissa ja tulopohjissa, tukee perusoikeuksien ja -palveluiden turvaamista kaikkialla sekä kannustaa yhteistyöhön ja kestävyttä lisääviin investointeihin.
- Tuetaan alueiden vahvuuksiin perustuvaa, kestävyttä lisäävää ja reilua muutosta edistävää tutkimus-, koulutus-, yritys- ja järjestötoimintaa eri puolilla maata.
- Luodaan elinkeino- ja toimeentulomahdollisuuksia luonnonsuojelusta, ennallistamisesta, hajautetusta energian tuotannosta ja omavaraisuuden lisäämisestä.
- Edistetään kestävää kulttuuri- ja luontomatkailua ja mahdollistetaan kunnille matkailijamaksun käyttöönotto.
- Edistetään ja ylläpidetään luonnon kestävää virkistyskäyttöä.
- Luodaan Suomeen erityistalousaluelainsäädäntö ja edistetään itäisen Suomen elinvoimaa lisääviä erityistalousalueita ilman ympäristösääntelyn heikennyksiä. Huolehditaan EU-rahoituksen kohdentumisesta koko itärajalta.
- Turvataan verkkoyhteydet kaikkialla Suomessa ja kehitetään digitaalisia, liikkuvia ja etänä toteutettavia palveluita, jotka vapauttavat resursseja lähipalveluihin niitä eniten tarvitseville.
- Mahdollistetaan monipaikkaisuus määrittelemällä lainsäädännössä toinen osoite ja toissijainen kotikunta. Äänioikeus säilyisi perustuslain vaatimuksen mukaisesti ensisijaisessa kotikunnassa, mutta osa kuntaverosta voisi kohdistua toissijaiseen kuntaan. Huomioidaan monipaikkaisuus myös valtionosuusjärjestelmässä.
- Luodaan reunaehdot etäyhteyksiä hyödyntävälle opetukselle lähiopetusta täydentävänä. Parannetaan mahdollisuuksia tehdä toisen asteen opintoja etänä.
- Vahvistetaan asukastoimintaa lähiöissä ja kylissä mahdollistamalla asukkaiden, yhdistysten ja yritysten uudenlainen yhteistyö, jolla voidaan etsiä paikallisia ratkaisuja lisäten sosiaalista ja ekologista hyvinvointia.

Rakennetaan ekologisesti ja sosiaalisesti kestäviä kaupunkeja

- Ehkäistään asuinalueiden eriytymistä kaavoittamalla eri alueille monentyyppistä asumista sekä palveluja, elinkeinoja ja virkistys- ja viheralueita. Tuetaan lähiöiden kehityshankkeita ja investoidaan eri kaupunginosien monipuoliseen kehitykseen.

- Hillitään asumisen hintaa suurissa kaupungeissa kaavoittamalla riittävästi asuntoja ja tukemalla kohtuuhintaista asuntotuotantoa ympäristökuormitus minimoiden. Nostetaan erityisryhmien asuntojen investointiavustuksia ja varmistetaan riittävä esteetön asuntokanta.
- Luodaan kaupunkirakennetta, joka tekee kestävästä elämäntavasta ja päästöttömästä liikkumisesta vaivatonta.
- Mahdollistetaan kaupungeille ruuhkamaksujen käyttöönotto ja otetaan ne käyttöön suurimmissa kaupungeissa. Perustetaan polttomoottoriajoneuvojen rajoitusalueita päästöjen vähentämiseksi ja ilmanlaadun parantamiseksi.
- Luovutaan autopaikkavelvoitteista eli pysäköintinormeista, jotka nostavat rakentamisen kustannuksia ja siirtävät autoilun kustannuksia muille kuin auton omistajille.
- Otetaan kaupungeissa käyttöön nastarengaskieltoja katupölyn vähentämiseksi ja ilmanlaadun parantamiseksi.
- Turvataan kestävä kaupunkiseutujen kehitys jatkamalla ja kehittämällä valtion ja kuntien välisiä maankäytön, asumisen ja liikenteen järjestämistä koskevia MAL-sopimuksia ja valtionavustuksia. Otetaan ilmastokestävyys ja luontokadon torjunta sopimusten keskeiseksi tavoitteeksi ja nostetaan valtiontuki puoleen kestävää liikennettä edistävien raideratkaisujen kustannuksista.
- Vahvistetaan yhteisöllisyyttä, kansalais- ja asukastoimintaa ja kriisivalmiutta eri alueilla tukemalla yhteisöllisten ja kohtaamista tukevien tilojen, kulttuuri- ja järjestötoiminnan sekä eri toimijoiden välisen yhteistyön kehittämistä paikallisten tarpeiden mukaan.
- Vaalitaan arvokkaita kulttuuriympäristöjä ja arvokasta rakennuskantaa eri aikakausilta.

Rakennetaan kansainvälistä Suomea oikeudenmukaisella maahanmuuttopolitiikalla

Suomen tulee olla avoin ja saavutettava maa, johon on helppoa kotoutua riippumatta kotimaasta ja maahantulon syystä. Maahanmuuttopolitiikan tulee perustua ihmisoikeuksiin, yhdenvertaisuuteen ja antirasismiin sekä kytkeytyä eriarvoisuuden ja ilmastokriisin torjuntaan.

Sujuvoitetaan maahanmuuttoa ja juurtumista Suomeen

- Uudistetaan ulkomaalaislaki ja päivitetään muu maahanmuutto- ja kansalaisuuslainsäädäntö sekä viranomaiskäytännöt niin, että ne turvaavat perus- ja ihmisoikeudet, lapsen edun sekä oikeuden perhe-elämään, opiskeluun ja työhön.
- Mahdollistetaan kansalaisuuden hakeminen 3 vuoden asumisajan jälkeen ja kevennetään kansalaisuuden saamisen vaatimuksia.
- Luovutaan perheenyhdistämisen tulorajoista ja asumisaikavaatimuksesta. Kohtuullistetaan muiden oleskelulupien tulorajoja ja vaatimuksia.

- Helpotetaan perheenyhdistämistä mahdollistamalla se myös seurustelukumppaneille ja juuri aikuistuneille lapsille 25 ikävuoteen asti sekä perheenjäsenten viisumeilla esimerkiksi isovanhemmille ja aikuisille sisaruksille.
- Vahvistetaan oleskelulupahakijoiden oikeusturvaa ja ehkäistään hyväksikäyttöä erityisesti työ- ja opiskeluperustaisessa maahanmuutossa. Kriminalisoidaan siirtotyöntekijöiden alipalkkaus ja parannetaan työsuojeluviranomaisten resursseja.
- Tuetaan kansainvälisten opiskelijoiden jäämistä Suomeen parantamalla kieliopintoja ja työllistymismahdollisuuksia.. Panostetaan juuri valmistuneiden Suomeen jäämiseen.
- Mahdollisesta vahva sähköinen asiointi henkilötunnuksella ensimmäisestä maahanmuuttopäivästä alkaen.

Toimitaan aktiivisesti rasismin vähentämiseksi

- Laaditaan antirasistinen toimintaohjelma ja seurataan sen toteutumista. Ohjelman tavoitteena on lisätä koulutusta ja toimia rasismin vähentämiseksi yhteiskunnan kaikilla tasoilla asenteiden muuttamiseksi.
- Otetaan käyttöön anonyymi rekrytointi taustoiltaan moninaisen henkilöstön palkkaamiseksi julkishallinnossa.
- Estetään etninen profilointi ja kitketään syrjiviä asenteita kouluttamalla maahanmuutto-, raja- ja poliisiviranomaisia. Lisätään turvallisuusviranomaisten antirasistista työtä.
- Lisätään tietopohjaa viharikoksista, parannetaan niiden tilastointia ja raportointia sekä koulutetaan viranomaisia tunnistamaan viharikoksia ja kohtaamaan niiden uhreja.

Edistetään kotoutumista, kielen oppimista ja työllistymistä

- Tuetaan kotoutumista johdonmukaisesti ja riittäväillä resursseilla. Kootaan koulutuksen, työllisyyden, järjestösektorin, sosiaalipalveluiden ja terveydenhuollon ammattilaisten osaaminen yhteen kotoutumispalvelujen kehittämiseksi. Hankitaan kotoutumispalveluita vaikuttavuuden ja kokemusasiantuntijatiedon perusteella.
- Otetaan käyttöön työnhakuviisumi uutena maahantulon väylänä määrääjäksi ilman ennakkoon tiedossa olevaa työpaikkaa.
- Pidentetään työn tai muun oleskeluperusteen päättymisen jälkeistä siirtymäaika, jotta henkilö voi kohtuullisen ajan etsiä työtä tai siirtyä toiseen oleskeluperusteeseen, kuten perhesyihin tai opiskeluun.
- Vahvistetaan ulkomaisten tutkintojen ja aiemmin hankitun osaamisen tunnistamista osana suomalaista koulutusjärjestelmää, ja kehitetään täydennys- ja muuntokoulutusmahdollisuuksia.
- Tunnistetaan maahan muuttaneet ja palvelujen ulkopuolella olevat naiset erityisryhmänä sekä tarjotaan heille räätälöityjä palveluja ja sujuvia reittejä koulutukseen ja työelämään.
- Tarjotaan käytännönläheistä kielikoulutusta kaikille maahantulon perusteesta, asuinpaikasta tai elämäntilanteesta riippumatta. Puretaan kielitaidon testaamisen

pullonkauloja ja edistetään työn yhteydessä tapahtuvan kielen opiskelun mahdollisuuksia.

- Tuetaan järjestöjä, taide- ja kulttuuritoimijoita sekä liikunta- ja harrastusseuroja maahanmuuttajien mukaan ottamisessa ja osallisuuden ja vuorovaikutuksen vahvistamisessa.

Rakennetaan toimiva ja inhimillinen turvapaikkajärjestelmä

- Varmistetaan oikeus hakea turvapaikkaa sekä noudatetaan palautus- ja joukkokarkotuskieltoa kaikissa tilanteissa.
- Myönnetään turvapaikanhakijoille oikeus työntekoon ja opiskeluun hakemuksen jättämisestä lähtien sekä sallitaan oleskeluperusteen joustava vaihtaminen. Pidennetään suojeluun perustuvien oleskelulupien kestoa.
- Lyhennetään säilöönoton ja maahantulokiellon enimmäisaikaa, lisätään vaihtoehtoja säilöönnotolle ja kielletään lasten ja haavoittuvassa asemassa olevien säilöönnotto maastapoistamistilanteissa. Turvataan palautusten riippumaton valvonta.
- Myönnetään oleskelulupa ja oikeus työhön ja opiskeluun pitkään maassa olleille henkilöille, joiden palauttaminen ei ole mahdollista.
- Huomioidaan maahan muuttaneiden naisten kokema väkivalta ja lähisuhdeväkivalta oleskelulupaperusteissa.

7 Maailmanpolitiikka kriisissä - puolustetaan rauhaa ja ihmisoikeuksia

Vihreät on feministinen ja rauhaa rakentava puolue, joka tavoittelee globaalia yhdenvertaisuutta, kaikkia koskevia ihmisoikeuksia, kehitystä, turvallisuutta ja rauhanomaista eloa planeetan kestävässä rajoissa. Tässä onnistuminen edellyttää toimivaa kansainvälistä sääntöpohjaista järjestelmää sekä määrätietoista diplomatiaa ja yhteistyötä. Globaali yhteistyö on välttämätöntä ilmastokriisin ja luontokadon torjumisessa. YK on kansainvälisen politiikan tärkein rakenne ja foorumi, ja sen asema ja toimintakyky on turvattava.

Euroopan unioni on Suomen tärkein kansainvälinen yhteisö. Vahva, yhtenäinen ja toimintakykyinen EU on Suomen etu. EU:n on välttämätöntä uudistua entistä tiiviimmäksi yhteisöksi vastatakseen tehokkaasti globaaleihin ja alueellisiin haasteisiin, huolehtien samalla demokratiasta paikalliselta tasolta unionin päätöksentekoon asti. EU:n laajeneminen on tavoiteltava, maailmaa vakauttava ja hyvinvointia lisäävä kehityskulku.

Ilmastokriisi, luontokato ja luonnonvarojen ehtyminen aiheuttavat turvattomuutta ja ruokkivat jännitteitä ja konflikteja. Ympäristökriisien pysäyttäminen ja luonnon tilan parantaminen ovatkin välttämättömiä edellytyksiä turvallisuudelle ja kiinteä osa vihreää ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Suuri osa maailman fossiilisesta energiasta,

kuten raakaöljystä ja maakaasusta, tuotetaan epädemokraattisissa maissa, ja irtautuminen fossiilienergiasta vähentää ongelmallisia riippuvuuksia ja heikentää näiden maiden valtaa.

Maailmaa riivaa edelleen syvä eriarvoisuus. Niin varallisuus, teknologia, ilmastokriisin vaikutukset, turvallisuus kuin vapauskin ovat erittäin epätasaisesti jakautuneita sekä maiden välillä että niiden sisällä. Monilta osin kehitys etenee väärään, entistä eriarvoisempaan suuntaan. Tämän kehityksen kääntäminen on välttämätön edellytys, kun tavoittelemme parempaa tulevaisuutta. Näköalattomuus on myös äärioikeiston ja autoritaarisen vallan kasvualusta.

Vihreiden ulkopolitiikka on feminististä. Se tarkoittaa, että ulkopolitiikalla on aina sukupuolivaikutuksia, jotka tulee huomioida puolustuksesta kauppapolitiikkaan sekä kehitysyhteistyöstä diplomatiaan. Vihreät varmistaa, että naisten, tyttöjen ja vähemmistöjen oikeuksia edistetään läpileikkaavasti kaikessa ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.

Globaalin oikeudenmukaisuuden on ohjattava kaikkea kansainvälistä politiikkaa, mikä edellyttää myös globaalin etelän suurempaa painoarvoa kansainvälisessä politiikassa. Kolonialismin historiallinen perintö ja sen vaikutus monen kehittyvän maan nykyaasteisiin tulee tunnistaa ja globaalia eriarvoisuutta ylläpitäviä valtarakenteita purkaa.

Avoimen ja vapaan demokratian edistäminen edellyttää myös sotilaallista suorituskykyä ja kykyä puolustautua. Nato-maana Suomella on oltava uskottava kyky puolustaa omaa aluettaan. Euroopan kykyä puolustautua ja tukea kumppaneitaan on myös vahvistettava nopeasti. Juuri nyt akuuttia on tukea Ukrainaa puolustautumaan Venäjää vastaan sekä Ukrainan kehitystä kohti EU-jäsenyyttä.

Puolustetaan ihmisoikeuksia ja sääntöpohjaista maailmaa

Vihreän politiikan lähtökohtana ovat jokaisen yhtäläiset ihmisoikeudet riippumatta kotimaasta tai synnyinpaikasta. Rakennamme sääntöpohjaista, monenkeskistä maailmaa ja vastustamme imperialismia, autoritaarista valtaa ja voimapolitiikkaa. Suomen kansainvälisen uskottavuuden edellytyksenä on ihmisoikeuksien toteutuminen myös kotimaassa ja sen rajoilla.

Palautetaan usko kansainvälisiin sääntöihin

- Muutetaan YK:n turvallisuusneuvoston jäsenyyden kokoonpanoa paremmin koko maailmaa edustavaksi. Tavoitellaan EU:lle pysyvää jäsenyyttä. Vahvistetaan yleiskokouksen valtaa suhteessa turvallisuusneuvostoon.
- Otetaan kansainvälisissä järjestöissä käyttöön sääntö, jonka mukaan järjestön yhteisiä perusperiaatteita vastaan rikkova jäsenmaa menettää väliaikaisesti äänioikeutensa.

- Uudistetaan eurooppalaista rajapolitiikkaa palauttamalla sen perusarvoksi jokaisen ihmisarvon ja -oikeuksien kunnioituksen. Pidetään huolta, että rajaturvallisuus ei koskaan estä turvapaikanhakuoikeutta toteutumasta.
- Vahvistetaan YK:n, EU:n ja Naton kykyä toimia kansainvälisen ihmisoikeuksien suojeluelvoitteen mukaisesti kansanmurhien pysäyttämiseksi. Tutkitaan sotarikokset huolellisesti ja asetetaan sotarikolliset oikeudelliseen vastuuseen teoistaan.
- Tunnustetaan Palestiinan valtio ja vaaditaan Israelin toteuttaman palestiinalaisten kansanmurhan lopettamista. Vaaditaan Israelia lopettamaan myös apartheid-politiikka ja siirtokuntien perustaminen palestiinalaisalueille.
- Vaaditaan koko EU:ta noudattamaan poikkeuksetta kaikkia Kansainvälisen rikostuomioistuimen antamia pidätysmääräyksiä.
- Vaaditaan EU:ta jäädyttämään assosiaatiosopimus Israelin kanssa ja asettamaan Israelille pakotteita.
- Kielletään laittomasti miehitetyiltä alueilta peräisin olevien miehitysvaltion tuotteiden maahantuonti.
- Asetetaan talouspakotteita vakavaa kansainvälisen oikeuden vastaista toimintaa, ihmisoikeusrikkomuksia tai luonnontuhontaa harjoittavia hallintoja vastaan.
- Vahvistetaan kansainvälisen rikostuomioistuimen toimintaa ja lisätään luonnontuhonta tuomioistuimen toimivaltaan.
- Edistetään sääntöihin ja sopimukseen perustuvaa arktista politiikkaa. Huolehditaan alueen hauraasta luonnosta ja alkuperäiskansojen oikeuksista.
- Tuetaan ja vahvistetaan humanitaaristen ja ihmisoikeusjärjestöjen toimintaedellytyksiä sekä avun, ihmisoikeustarkkailijoiden ja median pääsyä konfliktialueille.
- Vahvistetaan avaruustoiminnan kansainvälistä sääntelyä ja edistetään avaruuden rauhanomaista tutkimusta ja hyödyntämistä.
- Puolustetaan Ahvenanmaan kansainvälistä asemaa autonomisena ja demilitarisoituna alueena. Kehitetään itsehallintoa Ahvenanmaan ja Suomen toimivan vuoropuhelun kautta.

Rajoitetaan vaarallisia aseita

- Edetään kohti ydinaseetonta maailmaa varmistamalla, että rajoituksiin ja ydinaseriisuntaan sitoudutaan tasapainoisesti. Toimitaan ydinsulkusopimuksen vahvistamiseksi ja ensi-iskut poissulkevan politiikan edistämiseksi.
- Allekirjoitetaan ydinasekieltosopimus. Ei sallita ydinaseita Suomen maaperällä.
- Allekirjoitetaan kansainvälinen rypäleasesopimus.
- Ei viedä aseita tai kaksikäyttöteknologiaa ihmisoikeuksia rikkoviin maihin tai konfliktialueille, poikkeuksena YK:n peruskirjan 51. artiklan mukainen puolustus aseellista hyökkäystä vastaan. Edistetään yhteiseurooppalaista sääntelyä tätä vastaavasti.
- Säädetään aseiden ostoon vastaavat ihmisoikeuslinjaukset kuin vientiin.
- Edistetään kansainvälistä sopimusjärjestelmää tukemalla ja vahvistamalla asevalvontaa.

- Edistetään kiireellisesti autonomisten asejärjestelmien ja muiden uusien aseteknologioiden rajoittamista oikeudellisesti sitovilla kansainvälisillä sopimuksilla.
- Lisätään Suomen osallisuutta maamiinojen raivausoperaatioissa. Lisätään miinoitetun maan ennallistamiseen liittyvät toimenpiteet osaksi kansainvälisiä miinanraivauksen yhteistyösopimuksia.
- Palataan henkilömiinat kieltävään Ottawan sopimukseen.

Edistetään globaalia oikeudenmukaisuutta

Varallisuus, teknologia, luonnonvarat, ilmastokriisin ja luontokadon vaikutukset, turvallisuus ja ihmisoikeudet jakaantuvat maailmassa erittäin eriarvoisesti. Tilanteen korjaaminen edellyttää määrätietoista toimintaa kehitysyhteistyön, diplomatian, kaupan ja turvallisuuden aloilla sekä globaaleihin ympäristöhaasteisiin vastaamisessa.

Tehdään vihreä siirtymä reilusti

- Tehdään todeksi Agenda 2030 -toimintaohjelma sekä Pariisin ilmastosopimuksen ja Kunming–Montrealin biodiversiteettikehyksen tavoitteet Suomessa ja edistetään niitä maailmalla. Luodaan entistä kunnianhimoisemmat, tieteelliseen tilannekuvaan pohjaavat sopimukset näiden seuraajiksi.
- Edistetään vaikuttavaa ja oikeudenmukaista kansainvälistä ilmasto- ja luontopolitiikkaa. Korostetaan vauraiden maiden historiallista vastuuta vähentää päästöjä ja torjua luontokatoa köyhempiä maita nopeammin sekä tukea köyhempiä maita ilmastokriisiin sopeutumisessa ja vahinkojen korvaamisessa.
- Varmistetaan vihreän siirtymän globaali kestävyys siten, että siirtymä vauraissa maissa ei johda ihmisoikeusloukkauksiin, lisää päästöjä tai kiihdytä luontokatoa muualla maailmassa.
- Ajetaan kansainvälistä sopimusta ympäristötuhonnan eli laajamittaisten ihmisen aiheuttamien ympäristövahinkojen kriminalisoinnista.
- Edistetään vastuullista ja reilua globaalia markkinataloutta. Tuetaan kaupan esteiden raivaamista edellyttäen kansainvälisiltä kauppa- ja taloussopimuksilta tiukkoja ympäristö-, ihmisoikeus- ja työoloheitoja.
- Torjutaan veroparatiiseja ja globaalia veropohjaa rapauttavaa kansainvälistä verokilpailua. Tuetaan OECD:n ja YK:n työtä kansainvälisen yhteisöveron yhtenäistämiseksi. Asetetaan pitkän aikavälin tavoitteeksi 25 prosentin globaali yhteisöveroaste. Jaetaan kansainvälisten suuryritysten yhteisöverotuotot oikeudenmukaisella tavalla niiden toimintamaiden välillä.
- Varaudutaan ilmastopakolaisuuteen. Edistetään ratkaisuja, jotka tarjoavat turvaa ilmastokriisin vaikutusten seurauksena pakeneville. Edistetään kansainvälisen sopimuksen aikaansaamista ilmastopakolaisuudesta.

Tuetaan maailman köyhimpiä ja heikoimmassa asemassa olevia

- Nostetaan kehitysyhteistyörahoituksen osuus vähintään YK:n asettamaan tavoitteeseen 0,7 prosenttia bruttokansantulosta vuoteen 2035 mennessä ja kasvatetaan vähiten kehittyville maille kohdistettu osuus 0,2 prosenttiin bruttokansantulosta.
- Palautetaan rauhanjärjestöjen rahoitus sekä globaalikasvatuksen ja viestinnän VGG-tuki.
- Tehdään kehitysyhteistyötä pitkäjänteisesti keskittyen Suomen arvoihin ja vahvuuksiin: lasten oikeuksiin, naisten ja tyttöjen aseman ja oikeuksien vahvistamiseen, seksuaali- ja lisääntymisterveyteen ja -oikeuksiin, vammaisten oikeuksiin, koulutukseen, rauhaan ja demokratiaan, ilmastokriisiin ja luontokadon torjuntaan, kestäväan talouteen ja ihmisarvoiseen työhön.
- Vastataan kasvaviin humanitaarisen avun tarpeisiin parantamalla kriisivasteita ja lisäämällä humanitaarisen avun rahoitusta.
- Sitoudutaan feministiseen ulkopolitiikkaan, joka edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä naisten, tyttöjen ja vähemmistöjen oikeuksia perustuen ihmisoikeuksiin ja syrjinnän monien, risteävien ja päällekkäisten syiden tunnistamiseen. Lisätään naisten osallistumista päätöksentekoon konfliktien ehkäisyssä ja ratkaisemisessa. Varmistetaan, että Suomi on kaikessa ulkopolitiikassa aktiivinen vastavoima sukupuolten tasa-arvoa murentaville toimijoille.
- Osallistutaan aktiivisesti sekä siviilikriisinhallintaan että sotilaalliseen kriisinhallintaan. Huolehditään siitä, että kriisinhallintaoperaatioilla on menestyksen edellytykset ja kyky rakentaa kestävästi rauhaa ja vakautta.
- Nostetaan naisten osuutta sotilaallisissa kriisinhallintaoperaatioissa YK:n asettamaan 15 prosentin tavoitteeseen.
- Luodaan turvallisia ja saavutettavia reittejä hakea Euroopasta turvapaikkaa. Edistetään reilua vastuunjakoa pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamisessa EU-maiden kesken. Varmistetaan, että turvapaikanhakijan oikeusturva toteutuu hakuprosessissa.
- Kasvatetaan pakolaiskiintiötä vähitellen, ensin 3 000:een vuodessa.

Rakennetaan vahvaa Eurooppaa

Vahva ja yhtenäinen Euroopan unioni kumppaneineen on sekä Suomen etu että voima paremman maailman puolesta. Vihreiden tavoitteena on entistä tiiviimpi, toimintakykyisempi ja laajempi Euroopan Unioni. Jäsenmaat pystyvät yhdessä yksittäisiä maita tehokkaammin puuttumaan niin ilmastokriisiin, demokratian rapautumiseen kuin epävakauteen lähialueillamme. Siksi Vihreät haluaa syventää ja laajentaa eurooppalaista yhteistyötä.

Lisätään EU-kansalaisten oikeuksia ja demokratiaa

- Vaaditaan jäsenmailta vahvaa sitoutumista demokratiaan, oikeusvaltioperiaatteeseen, ihmisoikeuksiin ja sääntöperustaisuuteen. Puututaan nykyistä vahvemmin näiden rikkomiseen esimerkiksi pidättämällä rahoitusta.
- Luodaan EU:n laajuiset perusturvan ja työelämän vähimmäisehdot, jotka takaavat heikoimmassa asemassa olevien toimeentulon ja työntekijöiden oikeuksien toteutumisen.
- Pidetään EU-tason digisääntely, valvonta ja sanktiot ajan tasalla, jotta EU pystyy varmistamaan myös suurten teknologiayhtiöiden toimivan lain mukaan demokratian tulevaisuus sekä perus- ja ihmisoikeudet turvaten.
- Turvataan vahva yksityisyydensuoja ja kuluttajansuoja kaikissa jäsenmaissa.
- Tuodaan yhteiseurooppalaiset vaalilistat Euroopan parlamentin vaaleissa kansallisten listojen rinnalle.
- Turvataan kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuudet EU:ssa puolustamalla yhdistymisvapautta, sananvapautta ja rauhanomaista kokoontumisvapautta sekä kuulemalla kansalaisjärjestöjä päätöksenteossa.

Vahvistetaan EU:n taloutta ja turvallisuutta

- Vahvistetaan EU:n päätöksentekokykyä ja budjettia läheisyysperiaatetta kunnioittaen. Luovutaan jäsenmaiden yksimielisyysvaatimuksista EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevissa päätöksissä sekä EU:n budjetista päätettäessä.
- Kasvatetaan EU:n omia varoja esimerkiksi digijäteille suunnatulla verolla sekä laajentamalla EU:n hiilitullien kattavuutta.
- Kehitetään unionille pysyvä rahoitusmenettely, jolla se pystyy tarvittaessa vastaamaan tehokkaasti taloutta horjuttaviin poikkeuksellisiin kriiseihin.
- Parannetaan EU:n kilpailukykyä vahvistamalla sisämarkkinoita, panostamalla tutkimukseen ja kehitykseen ja karsimalla ongelmallisia energia-, raaka-aine- ja teknologiariippuvuuksia.
- Huolehditaan, että EU:n teollisuuspolitiikka on strategista, osaamispohjaista ja kestävää. Puretaan EU:n sisäistä protektionismia.
- Edistetään EU:ssa vahvaa ympäristösääntelyä, ilmastopäästöjä nopeasti vähentävää päästökauppaa ja varmistetaan ennallistamisasetuksen kunnianhimoisen taso.
- Vahvistetaan EU:n yritys vastuudirektiiviä ulottamalla se koskemaan useampia yrityksiä laskemalla yrityksen työntekijämäärään liittyvää rajaa. Kiinnitetään erityistä huomiota ihmisoikeuksien ja ympäristö- ja eläinsuojeluvastuun toteutumiseen pitkissä arvoketjuissa.
- Kehitetään EU:n puolustusulottuvuutta erityisesti yhteishankintojen, sotilaallisen liikkuvuuden ja vaativien yhteisten suorituskykyjen, kuten avaruus-, drooni- ja ilmapuolustuskykyjen, saralla, uusissa teknologioissa sekä hybridivaikuttamiseen vastaamisessa, huoltovarmuudessa ja kokonaisturvallisuudessa.
- Toteutetaan vastuullista ja oikeudenmukaista finanssipolitiikkaa EU:ssa. Huolehditaan EU:n ja euroalueen kyvystä toteuttaa vastasyklisiä talouspolitiikkaa, viedä vihreä siirtymä maaliin ja vahvistaa strategista autonomiaa.

- Tuetaan ja edistetään EU:n laajentumista. Luodaan tarvittaessa uusia polkuja täysjäsenyyden toteutumiseen asteittain.
- Lisätään unionin rahoitusta tutkimukseen ja kehitykseen sekä opiskelijavaihtoon.

Tuetaan Ukrainaa puolustuksessa ja jälleenrakennuksessa

Venäjän rikollinen hyökkäyssota ja imperialismi ovat suora uhka Euroopan turvallisuudelle. Ukrainaa on tuettava oikeudenmukaisen ja kestäväns rauhan saavuttamisessa sekä jälleenrakennuksessa vahvaksi demokratiaksi.

Huolehditaan oikeudenmukaisesta rauhasta ja kukoistavasta tulevaisuudesta

- Varmistetaan, että rauha Ukrainassa neuvotellaan ukrainalaisten ehdoilla ja toimesta. Jatketaan ja lisätään sotilaallisen, humanitaarisen ja muun pyydetyn avun toimittamista Ukrainalle niin kauan kuin on tarpeen.
- Vahvistetaan pakotteita Venäjää kohtaan niin, että maan taloudellinen, poliittinen ja tekninen kyky käydä hyökkäyssotaa romahtaa.
- Vahvistetaan EU-maiden kykyä rahoittaa lisäpuolustusta ja Ukrainan tukea tarvittaessa Euroopan keskinäisriippuvuutta vahvistavilla yhteislainoilla.
- Osallistutaan Ukrainan turvallisuusjärjestelyihin tarvittaessa myös suomalaisin joukoin osana monikansallista operaatiota, kun sille on edellytykset.
- Edistetään Ukrainan EU- ja Nato-jäsenyyttä.
- Tuetaan Ukrainan jälleenrakennusta erityisesti koulutuksen, vihreän siirtymän sekä demokratia- ja oikeusvaltiokehityksen aloilla.

Turvataan Suomen puolustuskyky ja huoltovarmuus

Suomen on kyettävä puolustamaan kansalaisiaan, demokratiaansa ja alueellista koskemattomuuttaan ihmisoikeuksia kunnioittaen ja ihmisoikeusvelvoitteitaan noudattaen. Naton ja EU:n jäsenenä Suomen puolustus on kansainvälistä: meidän on oltava valmiita puolustamaan liittolaisiamme. Valmistaudumme myös puolustamaan Suomea yhdessä liittolaistemme kanssa. Haluamme uudistaa asevelvollisuuden tasarvoiseksi ja korjata järjestelmän nykyisiä epäkohtia. Sotilaallisen puolustuskyvyn rinnalla on huolehdittava huoltovarmuudesta ja maanpuolustustahdosta. Irrottautuminen fossiilienergiasta on keskeinen huoltovarmuustavoite Suomessa ja Euroopassa. Panostukset puolustukseen eivät saa vaarantaa vahvaa hyvinvointivaltiota.

Panostetaan eurooppalaiseen puolustukseen

- Nostetaan Suomen puolustukseen käytettäviä varoja sekä sotilaallisen maanpuolustuksen että kokonaisturvallisuuden osalta tunnistettujen tarpeiden ja Nato-sitoumusten mukaisesti maanpuolustusveroa hyödyntäen.

- Vahvistetaan pohjoismaista ja eurooppalaista puolustusyhteistyötä sekä Euroopan maiden roolia Natossa. Korvataan määrätietoisesti riippuvuuksia Yhdysvalloista ja Israelista eurooppalaisilla suorituskyvyillä ja puolustusteollisuudella. Tehdään tiivistä kahdenkeskistä yhteistyötä tärkeimpien liittolaisten ja globaalien kumppanien kanssa sekä pienemmissä maaryhmissä.
- Luodaan säännöllisellä harjoittelulla ja läsnäololla saumaton kyky vastaanottaa liittolaisten apua, kehitetään omaa valmiutta auttaa Suomen rajojen ulkopuolella ja vahvistetaan läsnäoloa jäsenmaissa.
- Hyödynnetään puolustuksessa luonnon ennallistamista itärajalla. Luodaan vaikeakulkuisia maastoja, kuten luonnontilaisia soita ja metsiä.

Uudistetaan asevelvollisuutta

- Uudistetaan asevelvollisuus sukupuolineutraaliksi ja koko ikäluokkaa koskevaksi. Valitaan riittävä osa ikäluokasta suorittamaan palvelus yhteisten kutsuntojen kautta.
- Ei rangaista omantunnon syistä aseista kieltäytyvää.
- Lisätään siviilipalveluksen joustavuutta ja lyhennetään sen pituutta.
- Kitketään sukupuolinen syrjintä ja muu asiaton käytös puolustusvoimista.
- Vahvistetaan asevelvollisten psyykkistä tukea ja ongelmien varhaista tunnistamista.
- Korotetaan varusmiesten päivärahoja.
- Uudistetaan reserviläisiä koskevaa lainsäädäntöä huomioimaan paremmin osaaminen, koulutus, motivaatio ja valmius kansainväliseen palvelukseen. Otetaan paremmin huomioon myös tilanteet, joissa pienen lapsen vanhemmista ainoa tai molemmat ovat sijoitettuina sodan ajan joukkoihin.

Rakennetaan tulevaisuudenkestävää huoltovarmuutta

- Vahvistetaan huoltovarmuutta parlamentarisessa yhteistyössä ja yhdessä liittolaisten kanssa. Varmistetaan riittävä omavaraisuus energian- ja ruoantuotannossa.
- Varmistetaan, että Suomella ja Euroopalla on riittävä oma kyky hallita yhteiskunnan kannalta kriittisiä digitaalisia järjestelmiä ja tietoja. Edellytetään julkisissa hankinnoissa ratkaisuja, jotka tukevat tätä tavoitetta. Varaudutaan tilanteisiin, joissa keskeiset tietojärjestelmät tai niiden tiedot eivät olekaan saatavilla.
- Turvataan kriittinen fyysinen infrastruktuuri ja kehitetään sen kestävyttä siten, että fyysisten vahinkojen vaikutukset ovat rajoitettuja ja häiriöistä palautuminen ja toipuminen on nopeaa. Pidetään keskeinen infrastruktuuri ja siihen liittyvät kumppanuudet suomalaisissa käsissä ja ohjauksessa.
- Irrotetaan Suomi fossiilisista polttoaineista. Täytetään huoltovarmuusvarastot asteittain synteettisillä polttoaineilla.
- Vähennetään maatalouden riippuvuutta ulkomaisista lannoitteista: lisätään ravinnekierrätystä ja aloitetaan synteettisen ammoniakkin tuotanto puhtaasta vedystä Suomessa.

- Vähennetään kiertotalousratkaisuilla ja kulutusta kohtuullistamalla riippuvuutta kriittisten mineraalien ja muiden tuontiraaka-aineiden tuonnista.
- Turvataan lääkkeiden saatavuus ja lääkehuollon huoltovarmuus vahvistamalla EU:n lääkeomavaraisuutta.
- Tunnistetaan suomalaisten henkinen ja fyysinen toimintakyky, yhteenkuuluvuus ja luottamus yhteiskuntaan osaksi kriisivalmiutta ja kokonaisturvallisuutta.
- Kehitetään järjestösektoria hyödyntäen vapaaehtoista kriisivalmiuskoulutusta, joka tarjoaa kansalaisille taitoja poikkeusoloihin valmistautumiseen, niissä selviämiseen ja avunantoon.
- Huomioidaan varautumisen yhteydessä, että kriisit vaikuttavat ihmisiin eri tavoin ja että heillä on erilaisia tarpeita iän, sukupuolen, toimintakyvyn, kielitaidon ja muiden tekijöiden perusteella. Varaudutaan niin, etteivät nämä tekijät estä avun ja tuen saantia, pääsyä turvaan tai muiden auttamista omilla voimavaroilla.
- Kehitetään valtionhallinnon ennakoivaa ja suunniteltua varautumista maailmanlaajuisiin kriisitilanteisiin, kuten pandemioihin, ilmaston keikahduspisteisiin tai globaalin talousjärjestelmän häiriöihin. Selkeytetään ei-sotilaallisten kriisien poikkeusolojen johtamista ja huolehditaan demokratiasta.
- Turvataan kuntien, hyvinvointialueiden sekä keskeisten järjestöjen väestönsuojeluun tarvitsemat resurssit.

Torjutaan hybridivaikuttamista ja parannetaan digitaalista turvallisuutta

- Torjutaan Venäjän ja muiden ulkomaisten toimijoiden pyrkimykset horjuttaa Suomen yhteiskunnan vakautta
- Lisätään rahoitusta kyberrikosten tutkintaan ja syyttäjälaitokselle kybersyyttäjien palkkaamiseen.
- Luodaan valtionhallinnon yhteinen jatkuva haavoittuvuuspalkinto-ohjelma tietoturva-aukkojen löytämiseksi ennen kuin niistä aiheutuu haittaa.
- Torjutaan informaatiovaikuttamista. Vahvistetaan koko väestön medialukutaitoa mediakasvatuksella ja -koulutuksella.
- Luodaan rakenteita valheellisen tiedon levittämisen ja journalistien hiljentämisen torjumiseksi.